

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ
ΙΩΑΝΝΑΣ ΤΣΟΥΡΟΥΤΗ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ
(Α.Μ. : 1340200000603)

*Η ανεξαρτησία των δικαστών:
λειτουργική και προσωπική*

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ:
Καθηγητής Ανδρέας Δημητρόπουλος

ΜΑΪΟΣ 2004
ΑΘΗΝΑ

*Η ανεξαρτησία των δικαστών:
λειτουργική και προσωπική*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	I
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	III
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	V
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

I. Έννοια και μορφές δικαστικής ανεξαρτησίας	2
1. Έννοια.....	2
2. Μορφές.....	2
α. Λειτουργική ανεξαρτησία	2
β. Προσωπική ανεξαρτησία	3
3. Φορείς	3
II. Ιστορική αναδρομή	5
III. Δικαιοσυγκριτική εξέταση	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

I. Γενικά - Η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών	7
II. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της εκτελεστικής εξουσίας	8
III. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της νομοθετικής εξουσίας	9
IV. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της δικαστικής	

εξουσίας	12
----------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

I. Γενικά	14
II. Η διαδικασία διορισμού δικαστικών λειτουργών.....	14
III. Η ισοβιότητα των δικαστικών λειτουργών	15
IV. Υπηρεσιακές μεταβολές των δικαστικών λειτουργών	18
V. Ευθύνη των δικαστικών λειτουργών	21
VI. Ασυμβίβαστα με το δικαστικό λειτούργημα έργα	23
VII. Ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση των δικαστικών λειτουργών..	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

I. Επεμβάσεις της εκτελεστικής εξουσίας	26
II. Επεμβάσεις της νομοθετικής εξουσίας	27
III. Επεμβάσεις από τα Μ.Μ.Ε.	28
ΕΠΙΛΟΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ	30

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

I. Πίνακας παραπεμπόμενων αποφάσεων	32
II. Περιλήψεις παραπεμπόμενων αποφάσεων	33

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ανωτ.	ανωτέρω
ΑΠ	Άρειος Πάγος
αρ.	αριθμός
άρθρ.	άρθρο
Αρμ	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας (περιοδικό)
βλ.	βλέπε
γνμδ.	γνωμοδότηση
Δ	Δίκη (περιοδικό)
ΔΔ	Διοικητική Δίκη (περιοδικό)
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
δηλ.	δηλαδή
Διοικ. Ολ.	Διοικητική Ολομέλεια
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕΝ	Εφημερίς Ελλήνων Νομικών (περιοδικό)
Εισαγ.	Εισαγωγή
έκδ.	έκδοση
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
επ.	επόμενα
επιμ.	επιμέλεια έκδοσης
ΕΣ	Ελεγκτικό Συνέδριο
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
κατώτ.	κατωτέρω
κ.λπ.	και τα λοιπά
ΚΟΔΚΛ	Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Καταστάσεως Δικαστικών Λειτουργιών
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής

ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ν.	νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ν.π.	νομικό πρόσωπο
ν.π.δ.δ.	νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου
ν.π.ι.δ.	νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου
Ολ.	Ολομέλεια
ό.π.	όπου παραπάνω
π.δ.	προεδρικό διάταγμα
Π.Ν.Π.	Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου
ΠειρΝομ	Πειραϊκή Νομολογία (περιοδικό)
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά (περιοδικό)
πρβλ.	παράβαλε
π.χ.	παραδείγματος χάριν
Σ	Σύνταγμα 1975/1986/2001
σ.	σελίδα
σημ.	σημείωση
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
τ.	τόμος
Τμ.	Τμήμα
ΤοΣ	Το Σύνταγμα (περιοδικό)
τ.τ.	τιμητικός τόμος
υποσημ.	υποσημείωση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *Ανδρουλάκης Ν.*, Το κράτος των δικαστών – ένα ανύπαρκτο σκιάχτρο;, ΝοΒ 1985, 1505 επ.
- *Γέσιου-Φαλτσή Π.*, Η ευθύνη των δικαστών στην Ελλάδα, ΤοΣ 1983, 549 επ.
- *Γεωργακόπουλος Γ.*, Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και ο τρόπος επιλογής των προεδρείων των ανωτάτων δικαστηρίων, ΕλλΔνη 1988, 229 επ.
- *Γεωργόπουλος Κ.*, Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου, 10^η έκδ., εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999
- *Γιαννόπουλος Ευ.*, Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, ΝοΒ 1979, 1041 επ.
- *Ένωση Νομικών Βορείου Ελλάδος* (επιμ.), Προβλήματα ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, εκδ. Αφοί Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998
- *Εταιρία Δικαστικών Μελετών* (επιμ.), Συμβολές Ι (Οργάνωση και λειτουργία της δικαιοσύνης), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997
- *Εταιρία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη δημοκρατία και τις ελευθερίες* (επιμ.), Δικαιοσύνη και Δικαστές, Αθήνα, 1991
- *Εταιρία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη δημοκρατία και τις ελευθερίες* (επιμ.), Μορφές εξάρτησης της Δικαιοσύνης από την εκτελεστική εξουσία, 1992
- *Ευθυμίου Α.*, Υπηρεσιακή και ψυχική ανεξαρτησία των δικαστών, ΕλλΔνη 1979, 515 επ.
- *Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, Η ανεξαρτησία και η αποτελεσματικότητα της ελληνικής Δικαιοσύνης, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998
- *Καρράς Αργ.*, Ποινική Δικονομία, 2^η έκδ., εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998
- *Κασιμάτης Γ.*, Η λειτουργική και η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών, σε Σύμμεικτα Επαμ. Π. Σπηλιωτόπουλου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, σελ. 143 επ.
- *Κατσαρός Σ.*, Προσβολές της δικαιοσύνης ως θεμελιώδους θεσμού του πολιτεύματος, ΑρχΝ 1998, 18 επ.
- *Κεραμής Κ.*, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι, 2^η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1983
- *Κλαμαρής Ν.*, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 1986, 19 επ.

- *Κρουσταλλάκης Ευ.*, Η δικαστική εξουσία, η ανεξαρτησία της και η κοινή γνώμη, ΤοΣ 1986, 1 επ. και σε ΕλλΔνη 1986, 36 επ.
- *Λεκέας Σ.*, Η «υλική» ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, ΝοΒ 1980, 1832 επ.
- *Μαθθίας Στ.*, Ακηδεμόνευτη δικαιοσύνη, ΕλλΔνη 1998, 741 επ.
- *Μαυριάς Κ.*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001
- *Μπακόπουλος Α.*, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΤοΣ 1986, 20 επ. και σε ΕλλΔνη 1986, 9 επ.
- *Μπέης Κ.*, Η παρουσία του επιθεωρητή στη διάσκεψη και στη συνεδρίαση του δικαστηρίου, Δ 1998, 426 επ.
- *Παραράς Π.*, Σύνταγμα 1975 – Corpus III, άρθρα 81-92, 1999
- *Ράικος Αθ.*, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Ι, 2^η έκδ., εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002
- *Ρήγος Γ.*, Η δικαστική ανεξαρτησία βίωμα και αυτογνωσία του δικαστή, ΝοΒ 1980, 619 επ.
- *Σακελλαρόπουλος Α.*, Η δικαστική ανεξαρτησία και οι φυσικοί υπερασπιστές της, ΝοΒ 1976, 673 επ.
- *Τάχος Α.*, Η «παράλληλη» νομοθετική εξουσία (Η πώς η πολιτική οντολογία αντιμάχεται τη Συνταγματική Δεοντολογία για την ανεξαρτησία των δικαστών), Αρμ 1991, 1069 επ.
- *Τσάτσος Δ.*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β΄, Οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας, 2^η έκδ., εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1993
- *Φλώρος Αντ.*, Ο Δικαστής, ΝοΒ 1958, 1113 επ.
- *Χασάπης Κ.*, Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης (Λειτουργικά και προσωποπαγή προβλήματα), ΕλλΔνη 1989, 734 επ.
- *Χιώλος Κ.*, Η λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών, ΑρχΝ 2002, 132 επ.
- *Χορομίδης Κ.*, Η δικαστική λειτουργία, Δ 1982, 442 επ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Πλάτωνας στον διάλογό του «Πρωταγόρας» διηγείται πως οι άνθρωποι τους πρώτους χρόνους της εμφάνισής τους στη γη ζούσαν μόνοι τους σε σπηλιές. Ο τρόπος όμως αυτός διαβίωσής τους δεν τους παρείχε αποτελεσματική προστασία έναντι των επιθέσεων των αγρίων θηρίων. Γι' αυτό αποφάσισαν να ζήσουν σε ομάδες. Με τη συμβίωσή τους περιορίστηκαν μεν οι επιθέσεις των θηρίων, άρχισαν όμως οι επιθέσεις και συγκρούσεις μεταξύ τους. Γι' αυτό ζήτησαν από τον θεό Ερμή να τους φέρει κανόνες που να ρυθμίζουν τη συμβίωσή τους. Έτσι, οι ανθρώπινες κοινωνίες απέκτησαν δίκαιο.

Επειδή δε το δίκαιο πρέπει και να εφαρμόζεται και δεδομένου ότι η αυτοδικία, αρχέγονος τρόπος αυτοδύναμης προστασίας των δικαιωμάτων, ευνοεί κατ' αρχήν εξ ορισμού τον ισχυρότερο, γρήγορα κατέστη αντιληπτή η αναγκαιότητα της ύπαρξης μιας δικαιοδοτικής εξουσίας¹. Αρχικά η εξουσία αυτή ασκούνταν από τους βασιλείς και τους λοιπούς αξιωματούχους (στρατιωτικούς, θρησκευτικούς κλπ.). Προϊόντος του χρόνου, άρχισαν να συγκροτούνται ειδικά δικαιοδοτικά όργανα, τα δικαστήρια² και να προβάλλεται το αίτημα για μια ακηδεμόνευτη, αμερόληπτη και αποτελεσματική δικαιοσύνη, ένα αίτημα που δεν έχει μέχρι σήμερα απολέσει την επικαιρότητά του αλλά ούτε και την επιτακτικότητά του.

¹ Βλ. αντί πολλών Κ. Κεραμέα, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι, 2^η έκδ., 1983, σελ. 3 επ.

² Βλ. για τη σύγχρονη ελληνική έννομη τάξη το άρθρο 26 § 3 εδ. α' Σ («η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια»).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

I. Έννοια και μορφές δικαστικής ανεξαρτησίας

1. Έννοια

Κατά την εύγλωττη και περιεκτικότερη διατύπωση του *X. Φραγκίστα* «Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης υπάρχει εις μίαν χώραν, όταν οι δικασταί κατά την άσκησιν των δικαστικών των καθηκόντων διατηρούσιν απόλυτον αυτοτέλειαν κρίσεως και πλήρη ελευθερία, υπείκοντες μόνον εις τους νόμους και την φωνήν της συνειδήσεώς των και ουδεμίαν ουδαμόθεν υποχρεούμενοι να δεχθώσιν οδηγίαν»³.

Δικαστική ανεξαρτησία επομένως είναι η αυτοτέλεια, η ελευθερία των δικαστών κατά την απονομή της δικαιοσύνης. Οι δικαστές κατά την άσκηση του λειτουργήματός τους είναι ανεξάρτητοι απέναντι στα άλλα όργανα του Κράτους, στους διαδίκους και στις μη κρατικές δυνάμεις, π.χ. στον τύπο, στα πολιτικά κόμματα και την Εκκλησία · καμιά από τις άλλες δύο εξουσίες δεν μπορεί να παρέμβει σε ό,τι άγει στον σχηματισμό της δικανικής κρίσης, επιβάλλοντας την επίλυση της όποιας ένδικης διαφοράς προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση⁴.

2. Μορφές

Η δικαστική ανεξαρτησία διακρίνεται σε λειτουργική (ή κατ' άλλη διατύπωση, ουσιαστική) και προσωπική⁵.

α. Λειτουργική ανεξαρτησία

Η λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών αναφέρεται στις σχέσεις της δικαστικής λειτουργίας με τις άλλες δύο λειτουργίες, τη νομοθετική και την

³ Το σχετικό χωρίο ανήκει στη μελέτη του «Δικαστική Ανεξαρτησία» (1940) και παρατίθεται από τον *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β΄, 2^η έκδ., 1993, σελ. 552.

⁴ Βλ. ενδεικτικά *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1020 –1021 · *Π. Παραρά*, Σύνταγμα 1975 – Corpus, ΙΙΙ, 1999, άρθρ. 87, αρ. 122 · *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 646.

⁵ Βλ. ενδεικτικά *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1021 · *Π. Παραρά*, Σύνταγμα 1975 – Corpus, ΙΙΙ, 1999, άρθρ. 87, αρ. 123.

εκτελεστική⁶. Έγκειται δε σε τούτο, ότι οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους δικαιούνται και οφείλουν να δρουν τελείως ελεύθεροι, χωρίς να δέχονται διαταγές ή υποδείξεις από τα όργανα των άλλων δύο λειτουργιών, υποκείμενοι μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους (βλ. και άρθρο 87 § 2 Σ)⁷.

β. Προσωπική ανεξαρτησία

Στην εξασφάλιση της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών αποβλέπει και η πρόβλεψη θεσμικών εγγυήσεων για την προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών. Η τελευταία συνίσταται στην κατοχύρωση της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστών απέναντι στην εκτελεστική και στη νομοθετική εξουσία⁸.

3. Φορείς

Κρίσιμο για την ακολουθούσα ανάπτυξη μας είναι να διευκρινισθεί στο σημείο αυτό ποιοι είναι οι φορείς της δικαστικής ανεξαρτησίας, λειτουργικής και προσωπικής: μόνο τα πρόσωπα εκείνα που συγκροτούν τα τακτικά δικαστήρια και είναι από το Σύνταγμα επιφορτισμένα με το έργο της απονομής δικαιοσύνης ή μήπως και κάθε πρόσωπο που ασκεί *in concreto* δικαιοδοτικά (ή οιονεί δικαιοδοτικά) καθήκοντα.

Το ζήτημα αυτό απασχόλησε με διάφορες αφορμές και τα δικαστήριά μας. Έτσι, κρίθηκε ότι απολαμβάνουν όλων των εγγυήσεων λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας και τα μέλη του δικαστικού σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων, τα οποία έχουν την ιδιότητα του δικαστικού λειτουργού, όπως την εγγυάται το άρθρο 26 Σ και προσήκει στο Κράτος Δικαίου, στο πλαίσιο του οποίου δεν είναι νοητή η υπαγωγή κατηγορίας πολιτών στη δικαιοδοσία δικαστηρίων με μειωμένες εγγυήσεις ανεξαρτησίας⁹. Αντίθετα, κρίθηκε ότι οι μουφτήδες, οι οποίοι ασκούν και ορισμένα δικαιοδοτικά καθήκοντα, είναι θρησκευτικοί λειτουργοί και ανώτατοι δημόσιοι υπάλληλοι¹⁰. Επίσης, κρίθηκε ότι δεν είναι φορείς δικαστικής εξουσίας αλλά όργανα πειθαρχικού ελέγχου τα επονομαζόμενα εκκλησιαστικά δικαστήρια (όπως αυτά

⁶ Βλ. ενδεικτικά *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 554.

⁷ Βλ. *Αγ. Μπακόπουλο*, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 9 · *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1021 · *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 552-553 · *Αργ. Καρρά*, Ποινική Δικονομία, 2^η έκδ., 1998, σελ. 238, αρ. 255 · *Π. Παραρά*, Σύνταγμα 1975 – Corpus, ΙΙΙ, 1999, άρθρ. 87, αρ. 126 · *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 647.

⁸ Βλ. ενδεικτικά *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1021 · *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 647.

⁹ ΣτΕ (Τμ. Στ') 368/2002 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ), η οποία ωστόσο παρέπεμψε το σχετικό ζήτημα στην Ολομέλεια του οικείου δικαστηρίου, η οποία αναμένεται να εκδώσει αντίθετη απόφαση. Βλ. σχετικά και *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1024.

¹⁰ ΣτΕ (Τμ. Γ') 466/2003 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ).

ρυθμίζονται από τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος και του ν. 5383/1992), τα οποία ιδρύθηκαν για τη διατήρηση της εκκλησιαστικής πειθαρχίας και την τιμωρία των υποπεσόντων σε παράπτωμα κληρικών και συγκροτούνται αποκλειστικά από κληρικούς¹¹.

Ανακύπτει περαιτέρω ο προβληματισμός, αν ως δικαστικοί λειτουργοί νοούνται αδιακρίτως τόσο οι λειτουργοί της λεγόμενης «καθημένης» δικαιοσύνης (πρωτοδίκες, πρόεδροι πρωτοδικών, εφέτες κ.ο.κ.) όσο και της «ορθής» (εισαγγελείς πρωτοδικών, εισαγγελείς εφετών κ.ο.κ.). Και τούτο, γιατί η χρησιμοποιούμενη από τις οικείες συνταγματικές διατάξεις ορολογία δεν είναι ενιαία.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 87 Σ (η § 2 του οποίου σε συνδυασμό με την § 3 του άρθρου 26 Σ αποτελεί το κυριότερο συνταγματικό έρεισμα της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών) ομιλεί για «τακτικούς» δικαστές · αντίθετα, στο πλέγμα των συνταγματικών διατάξεων που ρυθμίζουν τις εγγυήσεις της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών (άρθρα 88 επ. Σ) γίνεται λόγος για «δικαστικούς λειτουργούς». Γεννιέται, επομένως, το ερώτημα αν οι δύο όροι τελούν μεταξύ τους σε σχέση έννοιας γένους και έννοιας είδους ή αν είναι ταυτόσημοι.

Υπέρ της πρώτης άποψης γίνεται επίκληση από μερίδα της θεωρίας του λεγόμενου εξ αντιδιαστολής επιχειρήματος (*argumentum e contrario*). Με αφετηρία δηλαδή τη διακρίνουσα ορολογία του συνταγματικού νομοθέτη υποστηρίζεται ότι ο πρώτος όρος περιλαμβάνει μόνο τους λειτουργούς της «καθημένης» δικαιοσύνης, ενώ ο δεύτερος είναι ευρύτερος, περικλείοντας στο νοηματικό του εύρος και τους εισαγγελικούς λειτουργούς. Έτσι, κατ' αποτέλεσμα γίνεται δεκτό ότι οι εισαγγελικοί λειτουργοί απολαμβάνουν προσωπική όχι όμως και λειτουργική ανεξαρτησία¹².

Κρατούσα, ωστόσο, στη νομολογία και στη θεωρία είναι η αντίθετη άποψη, η οποία προβαίνοντας σε τελολογική ερμηνεία των σχετικών συνταγματικών διατάξεων καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο συντακτικός νομοθέτης χρησιμοποιεί τους δύο όρους ως ταυτόσημους¹³. Διαφορετική παραδοχή θα κατέληγε στο (και *de lege ferenda*) ανορθόδοξο αποτέλεσμα να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της δίκης,

¹¹ ΣτΕ (Ολομ.) 825/1998, Αρμ 1998, 269.

¹² Βλ. διεξοδικότερη ανάλυση της άποψης αυτής με περαιτέρω παραπομπές στον Π. Παραρά, Σύνταγμα 1975 – Corpus, III, 1999, άρθρ. 87, αρ. 137 επ.

¹³ Βλ. ενδεικτικά Αθ. Ράικο, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1024 · Δ. Τσάτσο, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 553 · πρβλ. και Αργ. Καρρά, Ποινική Δικονομία, 2^η έκδ., 1998, σελ. 236 επ., αρ. 254 επ., ο οποίος δεν θεωρεί μεν τακτικούς δικαστές τους εισαγγελείς, υποστηρίζει ωστόσο ότι και οι τελευταίοι απολαμβάνουν λειτουργικής ανεξαρτησίας.

δίπλα στον ανεξάρτητο δικαστή, ένα ελεγχόμενο και εξαρτώμενο από τις άλλες δύο εξουσίες πρόσωπο, ο εισαγγελέας.

II. Ιστορική αναδρομή

Οι δύο εκφάνσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας δεν γνώρισαν κοινή ιστορική διαδρομή.

Η λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών θεωρήθηκε πάντοτε αυτονόητη υπό την ισχύ όλων των Συνταγμάτων του νεότερου ελληνικού κράτους, στα περισσότερα δε από αυτά υπήρξε και ρητή διακήρυξη της¹⁴. Τα Συντάγματα της Επιδάουρου και του Άστρους όριζαν ότι «το Δικαστικόν (Δικανικόν) είναι ανεξάρτητον από τας άλλας δύο δυνάμεις, την Βουλευτικήν και την Εκτελεστικήν». Τη διάταξη αυτή επανέλαβε κατ' ουσία και το Σύνταγμα της Τροιζήνας, καθώς επίσης και το Σύνταγμα του 1832. Πληρέστερη ήταν η διατύπωση της αντίστοιχης διάταξης των Συνταγμάτων του 1925 και 1927 («Η δικαστική εξουσία ασκείται υπό δικαστηρίων ανεξαρτήτων, υποκειμένων μόνον εις τους νόμους»). Η διάταξη αυτή δεν επαναλήφθηκε στο Σύνταγμα του 1952, σχετικές διατάξεις όμως προστέθηκαν στο άρθρο 87 του ισχύοντος Συντάγματος με το άρθρο 3 της Συντακτικής Πράξης της 7.8.1974.

Αντίθετα, η αναγνώριση των εγγυήσεων προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών¹⁵ υπήρξε υπό την ισχύ των προηγούμενων Συνταγμάτων μάλλον φειδωλή¹⁶. Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι όλα τα μεταεπαναστατικά Συντάγματα της Ελλάδας προέβλεψαν τον θεσμό της ισοβιότητας των δικαστών (εξαιρώντας όμως από αυτήν τους εισαγγελείς, αντεισαγγελείς, πταισματοδίκες και ειρηνοδίκες, οι οποίοι ήταν απλώς μόνιμοι)¹⁷. Επίσης, τα Συντάγματα που ίσχυσαν μετά το 1844 απαγόρευαν στους δικαστές να αποδέχονται άλλη έμμισθη υπηρεσία¹⁸, ενώ η πρόβλεψη για την ευμενέστερη

¹⁴ Βλ. περισσότερα σε *Ευάγ. Γιαννόπουλο*, Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, ΝοΒ 27, 1051 · *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1022-1023.

¹⁵ Για τις εγγυήσεις προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών υπό το ισχύον Σύνταγμα βλ. αναλυτικά κατωτ. Κεφ. Γ'.

¹⁶ *Ευάγ. Γιαννόπουλος*, Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, ΝοΒ 27, 1051 · *Αγ. Μπακόπουλος*, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 11.

¹⁷ Βλ. περισσότερα σε *Ευάγ. Γιαννόπουλο*, Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, ΝοΒ 27, 1052 επ. · *Αγ. Μπακόπουλο*, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 11 · *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1031 · *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 654 επ.

¹⁸ Βλ. περισσότερα σε *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1047 επ., υποσημ. 58.

μισθολογική μεταχείριση των δικαστικών λειτουργών περιλήφθηκε για πρώτη φορά μόλις στο Σύνταγμα του 1952¹⁹.

III. Δικαιοσυγκριτική εξέταση

Η δικαστική ανεξαρτησία, αναχθείσα σε θεμελιώδη αρχή του Κράτους Δικαίου²⁰, κατοχυρώνεται ρητά από τα Συντάγματα πολλών σύγχρονων Κρατών. Σχετικές διατάξεις υπάρχουν π.χ. στο Σύνταγμα της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Κύπρου και της Ιαπωνίας, ενώ η δικαστική ανεξαρτησία θεωρείται ως μια από τις πιο σπουδαίες αρχές και του βρετανικού Συντάγματος²¹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το αίτημα για ανεξαρτησία των δικαστών έχει ήδη περιληφθεί και σε ικανό αριθμό διεθνών κειμένων²². Ενδεικτικά μνημονεύουμε την Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (άρθρο 10), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 14 § 1)²³ και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 6§ 1)²⁴. Οι σχετικές διατάξεις των κειμένων αυτών επιτάσσουν τη δίκαιη και δημόσια εκδίκαση των ποινικών και αστικών υποθέσεων οποιουδήποτε ατόμου από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, το οποίο προβλέπεται από τον νόμο. Επίσης, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης με τη με αριθμό R (94) 12 Σύστασή της αναφορικά με την ανεξαρτησία των δικαστών τονίζει ότι κατά τη διαδικασία έκδοσης μιας απόφασης οι δικαστές πρέπει να είναι ανεξάρτητοι και ικανοί να δράσουν χωρίς κανένα περιορισμό, ανάρμοστη επιρροή, κίνητρα, πιέσεις, απειλές, ευθείες ή πλάγιες παρεμβάσεις από οποιαδήποτε πηγή και για οποιαδήποτε αιτία.

¹⁹ Βλ. *Ενάγ. Γιαννόπουλο*, Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, ΝοΒ 27, 1052 · Σ. Λεκέα, Η «ολική» ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, ΝοΒ 28, 1832 επ..

²⁰ Ν. Κλαμαράς, Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 20 · Π. Παραράς, Σύνταγμα 1975 – Corpus III, 1999, άρθρο 87, αρ. 130, όπου και περαιτέρω παραπομπές στη βιβλιογραφία.

²¹ Βλ. περισσότερο σε *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1021-1022.

²² Βλ. περισσότερο σε *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1022.

²³ Κυρώθηκε από τη χώρα μας με τον ν. 2462/1997.

²⁴ Κυρώθηκε από τη χώρα μας με το ν.δ. 53/1974.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

I. Γενικά - Η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών

Από πολύ νωρίς έγινε αντιληπτό ότι η συγκέντρωση του συνόλου της κρατικής εξουσίας σε ένα μόνο φορέα, εκτός του ότι εγείρει προβληματισμούς για την αποτελεσματικότητα της άσκησης της, μπορεί εύκολα να οδηγήσει σε εκτροπές και καταχρήσεις. Διέξοδο στα σχετικά προβλήματα προσφέρει η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, η ανάθεση δηλαδή της άσκησης καθεμιάς από τις κυριότερες εκφάνσεις της κρατικής εξουσίας (εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής) σε ιδιαίτερο όργανο.

Η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (ή εξουσιών) διακηρύχθηκε για πρώτη φορά στην αρχαία Ελλάδα από τον Σταγειρίτη φιλόσοφο Αριστοτέλη, ο οποίος στα «Πολιτικά» του διαπιστώνει: «Εστί δε τρία μόρια των πολιτειών πασών Εν μιν το βουλευόμενον περί των κοινών, δευτερον δε το περί τας αρχάς, τρίτον δε τι το δικάζον». Κατά τους χρόνους του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού η σχετική διδασκαλία υιοθετήθηκε και συνεχίστηκε από διαπρεπείς φιλοσόφους της εποχής, όπως ο Montesquieu και ο Rousseau, ενώ στη συνέχεια αποτέλεσε θεμελιώδες δόγμα της Γαλλικής Επανάστασης²⁵.

Στο νεώτερο ελληνικό κράτος η διάκριση των λειτουργιών θεσπίζεται πάγια σε όλα τα Συντάγματα, από το Σύνταγμα της Επιδαύρου μέχρι και το ισχύον Σύνταγμα. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι αναφορικά με την άσκηση της δικαστικής λειτουργίας η αρχή αυτή βρίσκει την πιο καθαρή, την πιο απόλυτη διακήρυξή της. Συγκεκριμένα, ενώ για την άσκηση της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας η διάκριση των λειτουργιών αποβαίνει ως ένα βαθμό σχετική (αν ληφθεί υπόψη η προβλεπόμενη από το άρθρο 26 §§ 1 και 2 Σ «διασταύρωση» οργάνων, καθώς ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας συμμετέχει στην άσκηση τόσο της εκτελεστικής όσο και της νομοθετικής εξουσίας), η

²⁵ Περισσότερα για την ιστορική εξέλιξη της αρχής της διάκρισης των λειτουργιών βλ. σε *Αγ. Μπακόπουλο*, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 10.

άσκηση της δικαστικής λειτουργίας ανατίθεται αποκλειστικά και μόνο στα δικαστήρια, χωρίς να προβλέπεται η σύμπραξη άλλου όργανου (άρθρο 26 § 3 Σ)²⁶.

II. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της εκτελεστικής εξουσίας

Το άρθρο 87 § 2 Σ ορίζει ρητά ότι «οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος». Από την απόλυτη αυτή συνταγματική επιταγή προκύπτει (εξ αντιδιαστολής μεν, αλλά με περισσή ενάργεια) ότι αποκλείονται οποιεσδήποτε παρεμβάσεις παραγόντων της εκτελεστικής εξουσίας στο δικαστικό έργο.

Είναι προφανές, λοιπόν, ότι η εκτελεστική εξουσία δεν μπορεί με εγκυκλίους, υπηρεσιακές διαταγές, οδηγίες κλπ. να υποδείξει σε δικαστή τη λύση την οποία θα πρέπει να ακολουθήσει κατά τη διάγνωση μιας ένδικης διαφοράς²⁷. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε κατάφωρη και απαράδεκτη παρέμβαση στο δικαιοδοτικό έργο. Αλλ' ούτε και οι πιο επιτηδευμένες επεμβάσεις είναι ανεκτές από το Σύνταγμα μας. Έτσι, τα δικαστήρια δεν δεσμεύονται από διοικητικές πράξεις κρίσιμες μεν για την επίδικη διαφορά αλλά αντισυνταγματικές ή παράνομες, καθώς δικαιούνται και οφείλουν να ελέγχουν τόσο τη συνταγματικότητα όσο και τη νομιμότητα των κρίσιμων για τη διάγνωση της επίδικης διαφοράς διοικητικών πράξεων²⁸.

²⁶ Τουλάχιστον σε επίπεδο «προγραμματικής» διακήρυξης, καθώς το ίδιο το Σύνταγμα εισάγει μικροαποκλίσεις από την αρχή αυτή υπέρ της εκτελεστικής εξουσίας προκειμένου για παραβάσεις ήσσονος σημασίας, επιφυλάσσοντας βέβαια πάντοτε τον τελικό λόγο στη δικαστική εξουσία (βλ. άρθρο 96 § 2 :

«2. Μπορεί με νόμο:

α) να ανατεθεί και σε αρχές που ασκούν αστυνομικά καθήκοντα η εκδίκαση αστυνομικών παραβάσεων που τιμωρούνται με πρόστιμο

β) να ανατεθεί σε αρχές αγροτικής ασφάλειας η εκδίκαση των σχετικών με τους αγρούς πταισμάτων και των ιδιωτικών διαφορών που απορρέουν από αυτά.

Σε αυτές τις δύο περιπτώσεις οι αποφάσεις που εκδίδονται υπόκεινται σε έφεση στο αρμόδιο τακτικό δικαστήριο, η οποία έχει ανασταλτική δύναμη.»).

²⁷ Βλ. αντί πολλών *II. Παραρά*, Σύνταγμα 1975 – Corpus III, 1999, άρθρ. 87, αρ. 132. Μάλιστα ο *Αλ. Σακελλαρόπουλος* (Η δικαστική ανεξαρτησία και οι φυσικοί υπερασπιστές της, ΝοΒ 24, 675) θεωρεί ότι συνιστά ανεπίτρεπτη επέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στο δικαιοδοτικό έργο ακόμη και η από εκπρόσωπό της επιδοκμασία «ερμηνειών σε αμφιλεγόμενα θέματα».

²⁸ Βλ. ενδεικτικά *Κ. Κεραμέα*, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο I, 2^η έκδ., 1983, σελ. 102 · *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 555.

Είναι αυτονόητο δε ότι από το Σύνταγμα απαγορεύονται και οι άτυπες παρεμβάσεις στην άσκηση του δικαιοδοτικού έργου²⁹. Επομένως, είναι ανεπίτρεπτες κυβερνητικές δηλώσεις για την πορεία μιας δίκης ή την πιθανολόγηση της έκβασής της, καθώς τέτοιες αξιολογήσεις εμπεριέχουν τον κίνδυνο παρέμβασης στη διαμόρφωση της δικανικής πεποίθησης. Ομοίως πρέπει να αποφεύγεται η εκ μέρους της Κυβέρνησης δημόσια επίκριση ή ο δημόσιος εγκωμιασμός συγκεκριμένης απόφασης επί συγκεκριμένης υποθέσεως, καθώς θα μπορούσε κατ' αντικειμενική κρίση να εκληφθεί ως απόπειρα επηρεασμού των δικαστών στη διαμόρφωση της δικαιοδοτικής τους κρίσης στην υπόθεση αυτή³⁰.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει μια σύντομη παρέκβαση για να σημειωθεί ότι οι δικαστές είναι ανεξάρτητοι όχι μόνο απέναντι στους φορείς της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά και τους διεκδικητές της στα πλαίσια μιας δημοκρατικής κοινωνίας, δηλαδή τα πολιτικά κόμματα³¹. Γι' αυτό άλλωστε και το άρθρο 29 § 3 Σ απαγορεύει απολύτως στους δικαστικούς λειτουργούς οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ πολιτικών κομμάτων, προκειμένου να αποτρέψει τη δημιουργία σχέσεων εξάρτησης οποιασδήποτε μορφής, η οποία θα μπορούσε να νοθεύσει την αντικειμενικότητα της δικαστικής κρίσης³².

III. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της νομοθετικής εξουσίας

Η συνταγματική επιταγή για την προστασία της λειτουργικής ανεξαρτησίας του δικαστή έχει αποδέκτη και τη νομοθετική εξουσία. Η τελευταία δεν μπορεί να θέσει άλλα δεσμευτικά για τον δικαστή κριτήρια διαμόρφωσης της δικανικής του πεποίθησης εκτός από τα δύο που ορίζει ρητά το άρθρο 87 § 2 Σ, δηλαδή το Σύνταγμα και το νόμο³³.

²⁹ Βλ. ενδεικτικά *Δ. Τσάτσο*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 555.

³⁰ ΑΠ (Διοικ. Ολ.) 8/1998, ΠειρΝομ 1998, 96 επ. · ΑΠ (Διοικ. Ολ.) 9/1998, ΤοΣ 1998, 410 επ.

³¹ *Αθ. Ράικος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1020 · *Δ. Τσάτσο*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 557 · *Π. Παραράς*, *Σύνταγμα 1975 – Corpus III*, 1999, άρθρο 87, αρ. 128.

³² Εύστοχα παρατηρείται πως αντίστοιχη ανεξαρτησία των δικαστών υπάρχει (ή τουλάχιστον πρέπει να υπάρχει) και έναντι άλλων οργανωμένων κοινωνικών φορέων, όπως είναι η Εκκλησία, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις κλπ. (βλ. *Αθ. Ράικο*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1020 · *Δ. Τσάτσο*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 557).

³³ *Δ. Τσάτσο*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 555.

Κορύφωση της ανεξαρτησίας του δικαστή απέναντι στον νομοθέτη αποτελεί η υποχρέωση των δικαστηρίων να μην εφαρμόζουν νόμο, το περιεχόμενο του οποίου αντίκειται προς το Σύνταγμα (άρθρο 93 § 4 Σ)³⁴. Από τη διάταξη αυτή απορρέει η υποχρέωση όλων των δικαστών, όταν δικάζουν μια συγκεκριμένη υπόθεση, να προβαίνουν σε παρεμπόδιση έλεγχου της συνταγματικότητας των νομοθετικών διατάξεων που διεκδικούν ad hoc εφαρμογή και σε περίπτωση τυχόν αντισυνταγματικότητάς τους να αρνούνται την εφαρμογή τους στη δικάζομενη υπόθεση, χωρίς όμως να μπορούν να κηρύξουν την αντισυνταγματικότητά τους erga omnes³⁵.

Από τη δικαστική ανεξαρτησία έναντι της νομοθετικής εξουσίας προκύπτει επίσης ότι δεν επιτρέπεται η νομοθετική λύση διαφοράς που εκκρεμεί στο δικαστήριο³⁶. Ανεπίτρεπτη είναι ομοίως και η με νόμο κατάργηση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης, με την οποία κρίθηκε συγκεκριμένη ένδικη διαφορά³⁷, η θέση σε ισχύ νόμων που καταλαμβάνουν και τελεσίδικως κριθέντα δικαιώματα³⁸, καθώς επίσης και η με νόμο (τυπικό ή ουσιαστικό) παρεμπόδιση εκτέλεσης άλλως εκτελεστής δικαστικής απόφασης³⁹.

Περαιτέρω, αν και το Σύνταγμα δεν περιέχει ειδική προς τούτο διάταξη, από το πλέγμα ωστόσο των σχετικών συνταγματικών διατάξεων που αναφέρονται στις σχέσεις μεταξύ των τριών κρατικών λειτουργιών συνάγεται ότι συστατικό στοιχείο της ανεξαρτησίας της δικαστικής λειτουργίας έναντι της νομοθετικής είναι και η απαγόρευση άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου αναφορικά με συγκεκριμένη εκκρεμή δίκη⁴⁰. Το θέμα του επιτρεπτού ή μη του ως άνω κοινοβουλευτικού ελέγχου

³⁴ Κ. Κεραμέυς, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι, 2^η έκδ., 1983, σελ. 96 · Αγ. Μπακόπουλος, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 16 · Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 28 επ. · Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 555.

³⁵ Τέτοια εξουσία έχει σύμφωνα με το άρθρο 100 Σ μόνο το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, εφόσον βέβαια συντρέξουν οι προβλεπόμενοι από το άρθρο αυτό όροι και προϋποθέσεις.

³⁶ Κ. Κεραμέυς, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι, 2^η έκδ., 1983, σελ. 99 · Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 28 επ. · Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 555.

³⁷ Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 29 · Π. Παραράς, Σύνταγμα 1975 – Corpus III, 1999, άρθρο 87, αρ. 129.

³⁸ Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 29.

³⁹ Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 29.

⁴⁰ Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 29, ο οποίος εκτιμά ότι θα πρέπει να απαγορεύεται ο

απασχόλησε και τη Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, η οποία με σχετικά πρόσφατη απόφασή της⁴¹ έκρινε ότι «...Από τη γενικώς αποδεκτή ανεξαρτησία αυτή της δικαιοσύνης απέναντι στη νομοθετική εξουσία και τη γενικότερη διάκριση των κρατικών λειτουργιών απορρέει, περαιτέρω, ότι είναι ανεπίτρεπτος ο κοινοβουλευτικός έλεγχος, ιδίως όταν αναφέρεται σε εκκρεμή δίκη ... Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τις διατάξεις των άρθρων 66 § 3 και 70 § 6 Σ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 124 επ. του Κανονισμού της Βουλής, που ρυθμίζουν τη διαδικασία και τα μέσα του κοινοβουλευτικού ελέγχου, στον έλεγχο της Βουλής υπόκειται μόνο η Κυβέρνηση και γενικότερα τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας αναφορικά με πράξεις ή παραλείψεις τους. Επομένως, δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο κοινοβουλευτικού ελέγχου, ως εκφεύγουσα της κυβερνητικής δράσεως, η δικαιοδοτική κρίση των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας σε εκκρεμή δίκη, διότι κάτι τέτοιο είναι αντίθετο με τη συνταγματικά κατοχυρωμένη λειτουργική ανεξαρτησία της δικαιοσύνης απέναντι στη νομοθετική εξουσία. Τέτοιος κοινοβουλευτικός έλεγχος είναι επιτρεπτός μόνο όταν, με αναφορά σε άστοχη ή παράνομη και υπερβαίνουσα τα ακραία όρια της λογικής δικαιοδοτική κρίση, στοχεύει άμεσα στον έλεγχο του Υπουργού Δικαιοσύνης για την άσκηση ή όχι του από το Σύνταγμα δικαιώματός του (άρθρο 91 § 1 εδ. β' και § 3 εδ. β') για έγερση πειθαρχικής αγωγής κατά δικαστικών λειτουργών για μια τέτοια δικαιοδοτική κρίση τους. Αλλά και στην περίπτωση αυτή ο κοινοβουλευτικός αυτός έλεγχος του Υπουργού της Δικαιοσύνης θα πρέπει ν' ασκείται, προς αποφυγή επηρεασμού της δικαιοδοτικής κρίσεως στους επόμενους βαθμούς δικαιοδοσίας μετά την αμετάκλητη περάτωση της σχετικής δίκης...».

Τέλος, σύμφωνα με πάγια νομολογία των δικαστηρίων μας, είναι ανεπίτρεπτη ως προσβάλλουσα θεμελιώδεις συνταγματικές διατάξεις κάθε επέμβαση της νομοθετικής λειτουργίας στην αυτοδιοίκηση της δικαιοσύνης⁴². Τέτοια επέμβαση νομολογήθηκε ότι αποτελεί και ο προσδιορισμός από τον νομοθέτη των δικαστών που θα αποτελούν συγκεκριμένο τμήμα δικαστηρίου ή θα συμμετέχουν σε ορισμένο δικαστήριο για την εκδίκαση των ενώπιόν του υποθέσεων⁴³.

κοινοβουλευτικός έλεγχος και αναφορικά με περατωθείσα δίκη · *Κ. Μαυριάς*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 648.

⁴¹ ΑΠ (Διοικ.Ολ.) 9/1998, ΤοΣ 1998, 410 επ.

⁴² Βλ. ενδεικτικά την ΑΠ (Ολ.) 61/1993, η οποία έκρινε ότι είναι αντισυνταγματική κάθε διάταξη νόμου που προβλέπει τη δυνατότητα έκδοσης προεδρικού διατάγματος ρυθμίζοντος την οργάνωση και τη λειτουργία του Αρείου Πάγου ύστερα από «γνώμη», και όχι ύστερα από «σύμφωνη γνώμη» της Ολομέλειας του δικαστηρίου αυτού.

⁴³ ΑΠ 1/1996, ΝοΒ 1997, 79 · ΑΠ (Ολ.) 6/1996, ΠοινΧρ 1996, 1402 · ΑΠ (Ολ.) 22/1996, ΕλλΔνη 1996, 1062 · ΑΠ (Ολ.) 35/1996, ΕλλΔνη 1997, 37.

IV. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της δικαστικής εξουσίας

Δικαίωμα παρέμβασης στη διαμόρφωση της δικανικής πεποίθησης δεν έχουν ούτε άλλα δικαστήρια ή δικαστές⁴⁴. Οι δικαστικοί λειτουργοί κατά την απονομή της δικαιοσύνης δεν δεσμεύονται από σχετικές οδηγίες ή εντολές της προϊσταμένης τους δικαστικής αρχής⁴⁵. Αυτό αποσαφηνίζει η ερμηνευτική δήλωση που είχε αρχικά τεθεί κάτω από το άρθρο 87 του Σχεδίου Συντάγματος της Συντακτικής Επιτροπής⁴⁶ και η οποία διαγράφηκε από τη Βουλή προφανώς ως αυτονόητη και περιττή⁴⁷. Το θέμα ρυθμίζεται σήμερα από το άρθρο 19 του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Καταστάσεως Δικαστικών Λειτουργών (ν. 1756/1988, όπως τροποποιήθηκε), που χαρακτηρίζει ως ανεπίτρεπτη και ως πειθαρχικό αδίκημα κάθε οδηγία, σύσταση ή υπόδειξη σε δικαστικό λειτουργό για ουσιαστικό ή δικονομικό θέμα μιας συγκεκριμένης υπόθεσης⁴⁸.

Εξάλλου, η ιεραρχία μεταξύ των δικαστηρίων διαφορετικού βαθμού δεν σημαίνει αφ' εαυτής περιορισμό της λειτουργικής ανεξαρτησίας ενός δικαστή από τη νομολογία ανωτέρου του δικαστηρίου. Διαφορετικό είναι το ζήτημα της δεσμευτικότητας που έχει για μία και την ίδια υπόθεση η απόφαση που εκδόθηκε μετά από άσκηση ενδίκου μέσου σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του δικονομικού δικαίου. Και τούτο, γιατί στις περιπτώσεις που η έννομη τάξη θέλει να αποφύγει την έκδοση στην ίδια υπόθεση αντιφατικών αποφάσεων, που θα διασάλευν την ενότητά της, ο νομοθέτης μπορεί να ορίσει ότι η απόφαση του ανώτερου δικαστηρίου δεσμεύει το κατώτερο⁴⁹.

Αυτονόητο είναι ότι η ενδοδιαδικαστική ανεξαρτησία του δικαστή δεν θίγεται ούτε από την υποχρέωσή του να συμμορφώνεται με τις αποφάσεις του ΑΕΔ και του ΔΕΚ,

⁴⁴ *N. Κλαμαρής*, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, *ΕλλΔνη* 27, 32 επ. · *Αθ. Ράικος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1025 –1026 · *Δ. Τσάτσος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 556 · *Αργ. Καρράς*, *Ποινική Δικονομία*, 2^η έκδ., 1998, σελ. 240, αρ. 257.

⁴⁵ Για τους ίδιους λόγους υποστηρίχθηκε ότι είναι ανεπίτρεπτη η παρουσία του επιθεωρητή δικαστή τόσο στη διάσκεψη όσο και στη συνεδρίαση του δικαστηρίου · βλ. σχετικά *Κ. Μπέη*, Η παρουσία του επιθεωρητή στη διάσκεψη και στη συνεδρίαση του δικαστηρίου, *Δ* 1988, 426 επ.

⁴⁶ «Οι τακτικοί δικαστές κατά την εκτέλεσιν των καθηκόντων των δεν δεσμεύονται εξ εγκυκλίων, οδηγιών, υποδείξεων, παραγγελιών και εντολών της προϊσταμένης των δικαστικής αρχής.»

⁴⁷ *Αθ. Ράικος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1025 · *Δ. Τσάτσος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 556.

⁴⁸ *Αθ. Ράικος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1025 · *Δ. Τσάτσος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 556.

⁴⁹ *Αθ. Ράικος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1024 - 1025 · *Δ. Τσάτσος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 556.

καθώς η δέσμευσή του αυτή προκύπτει από τις κείμενες συνταγματικές διατάξεις (άρθρα 100 και 28 § 2 Σ αντίστοιχα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

I. Γενικά

Η προστασία που παρέχεται στον δικαστή με τη θεσμική κατοχύρωση της λειτουργικής ανεξαρτησίας του θα ήταν αναποτελεσματική, αν ο συντακτικός νομοθέτης δεν ελάμβανε πρόνοια για την αποτροπή των έμμεσων επιρροών, εκείνων δηλαδή στις οποίες είναι εκτεθειμένος ο δικαστής ως πρόσωπο που τελεί σε οικονομική και κοινωνική εξάρτηση από την επαγγελματική του υπόσταση⁵⁰. Έκρινε δηλαδή ο συντακτικός νομοθέτης πως η συνήθης επαγγελματική κατοχύρωση που προβλέπει το Σύνταγμα για όλους γενικά τους δημοσίους υπαλλήλους δεν είναι επαρκής για την κατοχύρωση του φορέα του δικαστικού λειτουργήματος. «Μόνο δικαστής που αισθάνεται ασφαλή την υπηρεσιακή του κατάσταση μπορεί να είναι και ουσιαστικά ελεύθερος · και η διασφάλιση της προσωπικής θέσεως του δικαστή δεν αποβλέπει να του παράσχει προσωπικό προνόμιο, αλλά να καταστήσει δυνατή τη σύμφωνα με το Σύνταγμα άσκηση του δικαιοδοτικού του έργου ... Μόνο ελεύθεροι άνθρωποι μέσα στα πλαίσια μιας ανεξάρτητης λειτουργίας μπορούν να επιτελέσουν ενσυνείδητα και υπεύθυνα τέτοια υψηλή αποστολή»⁵¹.

II. Η διαδικασία διορισμού των δικαστικών λειτουργών⁵²

Για την ανάδειξη των δικαστών τρία είναι τα κυριότερα συστήματα που υιοθετούνται από τις εθνικές έννομες τάξεις: α) η άμεση εκλογή τους από τον λαό, β) ο διορισμός τους από τον Αρχηγό του Κράτους ή άλλα διοικητικά όργανα κατ' απόλυτη κρίση και γ) ο διορισμός τους από τον Αρχηγό του Κράτους με βάση ορισμένα προσόντα που καθορίζει ο νόμος και διαπιστώνονται σύμφωνα με ορισμένη διαδικασία. Το πρώτο

⁵⁰ Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β΄, 2^η έκδ., 1993, σελ. 562-563.

⁵¹ Κ. Κεραμεύς, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι, 2^η έκδ., 1983, σελ. 85.

⁵² Γενικά για τη διαδικασία διορισμού των δικαστικών λειτουργών βλ. Αθ. Ράικο, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1028 επ.· Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β΄, 2^η έκδ., 1993, σελ. 563 επ.· Κ. Γεωργόπουλο, Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 10^η έκδ., 1999, σελ. 381-382.

σύστημα, αν και ίσως φαίνεται δημοκρατικότερο, συντελεί στην ανάπτυξη κομματικής συναλλαγής στην ανάδειξη των δικαστών, πλήττοντας την ανεξαρτησία τους και μειώνοντας το γόητρό τους. Η ανεξαρτησία των δικαστών δεν εξασφαλίζεται ούτε από το δεύτερο σύστημα, καθώς είναι προφανές ότι δημιουργεί ευθεία σχέση εξάρτησης με τα όργανα της διοικητικής λειτουργίας. Έτσι, εκείνο το σύστημα που φαίνεται να ανταποκρίνεται περισσότερο στις αρχές του Κράτους Δικαίου είναι το τρίτο, καθώς σύμφωνα με αυτό ο διορισμός των δικαστών γίνεται μεν από τον Αρχηγό του Κράτους, όχι όμως κατά ελεύθερη και απόλυτη (και συνεπώς, ενδεχομένως αυθαίρετη) κρίση.

Το σύστημα αυτό υιοθετείται και από το ελληνικό Σύνταγμα. Σύμφωνα με το άρθρο 88 § 1 Σ οι δικαστικοί λειτουργοί διορίζονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας σύμφωνα με το νόμο, ο οποίος ορίζει τα προσόντα και τη διαδικασία της επιλογής τους. Από τη διάταξη αυτή σε συνδυασμό και με τη διάταξη του άρθρου 87 § 1 Σ συνάγεται ότι ο κοινός νομοθέτης οφείλει να αναθέτει την επιλογή των δικαστικών λειτουργών σε όργανο που περιβάλλεται με τις εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, δηλαδή σε όργανο συγκροτούμενο από δικαστικούς λειτουργούς⁵³. Ο διορισμός πρέπει να γίνεται κατ' αρχήν στον εισαγωγικό βαθμό κάθε κλάδου της δικαιοσύνης. Εξάλλου, η διάταξη του άρθρου 88 § 3 Σ επιτρέπει τη με νόμο θέσπιση εκπαιδευτικής και δοκιμαστικής θητείας των δικαστικών λειτουργών, διάρκειας έως τριών ετών, πριν από τον διορισμό τους ως τακτικών · κατά την περίοδο όμως αυτή μπορούν να ασκούν και καθήκοντα τακτικού δικαστή.

III. Η ισοβιότητα των δικαστικών λειτουργών⁵⁴

Το άρθρο 88 § 1 Σ κατοχυρώνει την ισοβιότητα όλων των δικαστικών λειτουργών⁵⁵. Η ισοβιότητα των δικαστικών λειτουργών⁵⁶ αντιδιαστέλλεται προς τη

⁵³ ΣτΕ (Ολομ.) 2859/1985, ΤοΣ 12, 504 επ. Βλ. contra *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 661 επ., ο οποίος θεωρεί ότι πουθενά στο Σύνταγμα δεν ορίζεται ότι η επιλογή των δικαστικών λειτουργών πρέπει να γίνεται από τους ομοίους τους.

⁵⁴ Γενικά για τον θεσμό της ισοβιότητας των δικαστικών λειτουργών βλ. *Ενάγ. Γιαννόπουλο*, Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, ΝοΒ 27, 1052 επ. · *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1031 επ. · *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 571 · *Κ. Γεωργόπουλο*, Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 10^η έκδ., 1999, σελ. 382 - 383 · *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 654 επ.

⁵⁵ Για την ιστορία της διάταξης αυτής βλ. ανωτ. Κεφ. Α', υπό II in fine.

⁵⁶ Παρατηρήθηκε ότι ο όρος «ισοβιότητα» είναι μάλλον αδόκιμος, αφού ο δικαστικός λειτουργός δεν διατηρεί την ιδιότητά του εφ' όρου ζωής αλλά μέχρι τη συμπλήρωση του προβλεπόμενου ορίου ηλικίας για την υποχρεωτική αποχώρησή του από την υπηρεσία. Βλ. σχετικά *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 571, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

μονιμότητα⁵⁷ των δικαστικών υπαλλήλων (υπαλλήλων της γραμματείας των δικαστηρίων και των εισαγγελίων) που προβλέπει το άρθρο 92 Σ. Οι ισόβιοι δικαστικοί λειτουργοί διατηρούν τη θέση τους και μετά την ενδεχόμενη κατάργησή της έως τη συμπλήρωση του προβλεπόμενου για την αποχώρησή τους από την υπηρεσία ορίου ηλικίας, ενώ οι μόνιμοι δικαστικοί υπάλληλοι προστατεύονται μόνο εφόσον υπάρχουν οι θέσεις τους. Ο θεσμός δηλαδή της μονιμότητας των δικαστικών υπαλλήλων τους προστατεύει μόνο απέναντι στην εκτελεστική εξουσία. Αντίθετα, ο θεσμός της ισοβιότητας των δικαστικών λειτουργών προστατεύει τους τελευταίους τόσο απέναντι στην εκτελεστική εξουσία όσο και απέναντι στη νομοθετική λειτουργία.

Οι δικαστικοί λειτουργοί αποχωρούν υποχρεωτικά από την υπηρεσία μόλις συμπληρώσουν το όριο ηλικίας, που καθορίζεται από το άρθρ. 88 § 5 Σ. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή: «Οι δικαστικοί λειτουργοί, έως και το βαθμό του εφέτη ή του αντεισαγγελέα εφετών και τους αντίστοιχους με αυτούς βαθμούς, αποχωρούν υποχρεωτικά από την υπηρεσία μόλις συμπληρώσουν το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους και όλοι όσοι έχουν βαθμούς ανώτερους από αυτούς ή τους αντίστοιχους με αυτούς αποχωρούν υποχρεωτικά μόλις συμπληρώσουν το εξηκοστό έβδομο έτος της ηλικίας τους. Για την εφαρμογή της διάταξης αυτής θεωρείται ως ημέρα που συμπληρώνεται το όριο αυτό η 30^η Ιουνίου του έτους της αποχώρησης του δικαστικού λειτουργού»⁵⁸. Απόκλιση από τη ρύθμιση αυτή προβλέπεται από το άρθρ. 90 § 5 Σ (όπως αυτό ισχύει μετά την πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση) αναφορικά με τη θητεία των Προέδρων των Ανώτατων Δικαστηρίων, του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και των Γενικών Επιτρόπων. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι η θητεία του Προέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς και του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και των Γενικών Επιτρόπων των διοικητικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη των τεσσάρων ετών, ακόμη και αν ο δικαστικός λειτουργός που κατέχει τη θέση δεν καταλαμβάνεται από το όριο ηλικίας.

Πριν από τη συμπλήρωση του ανωτέρω ορίου ηλικίας (και τη συνακόλουθη υποχρεωτική αποχώρησή τους από την υπηρεσία) οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να παυθούν μόνο στις περιοριστικά απαριθμούμενες από το Σύνταγμα περιπτώσεις.

⁵⁷ Βλ. και ΟλΑΠ 264/1978, ΝοΒ 1978, 411.

⁵⁸ Για την ιστορία της εν λόγω διάταξης βλ. *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1033 – 1034 · *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 570.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 88 § 4 Σ⁵⁹ «οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να παυθούν μόνο ύστερα από δικαστική απόφαση, εξαιτίας ποινικής καταδίκης ή για βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα ή ασθένεια ή αναπηρία ή υπηρεσιακή ανεπάρκεια, που βεβαιώνονται όπως νόμος ορίζει και αφού τηρηθούν οι διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 93». Ενδεικτικό της ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας που αποδίδει ο συντακτικός νομοθέτης στην κατοχύρωση της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστικών λειτουργών είναι ότι η παύση τους μπορεί να αποφασίζεται μόνο από δικαστήριο με την τήρηση της νόμιμης διαδικασίας και των συνταγματικών αρχών της δημοσιότητας της συνεδρίασης, της ειδικής αιτιολογίας και της απαγγελίας της απόφασης σε δημόσια συνεδρίαση⁶⁰.

Οι λοιπές λεπτομέρειες ρυθμίζονται, σύμφωνα με τη συνταγματική εξουσιοδότηση, από τον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Καταστάσεως Δικαστικών Λειτουργών (ν. 1756/1988, όπως ισχύει σήμερα).

Ειδικότερα, το άρθρ. 60 §§ 1-3 ΚΟΔΚΛ ορίζει:

«1. Εκτός από την περίπτωση της επιβολής πειθαρχικής παύσης λόγω πειθαρχικού παραπτώματος, ο δικαστικός λειτουργός παύεται οριστικά: α) αν στερήθηκε τα πολιτικά του δικαιώματα λόγω αμετάκλητης καταδίκης, β) αν καταδικάστηκε αμετάκλητα σε ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη των τριών μηνών για αδίκημα που τελέστηκε με δόλο, γ) αν καταδικάστηκε αμετάκλητα σε οποιαδήποτε ποινή, για αδίκημα από τα αναφερόμενα στο άρθρο 37 παράγραφος 1 περιπτ. ε'.

2. Είναι δυνατό να παυθεί οριστικά ο δικαστικός λειτουργός: α) για ανικανότητα εκτέλεσης των υπηρεσιακών του καθηκόντων, λόγω νόσου ή αναπηρίας, σωματικής ή πνευματικής, εφ' όσον η ανικανότητα αυτή διαρκεί και πέρα από το χρόνο που ορίζεται από τις κείμενες διατάξεις για τους πολιτικούς διοικητικούς υπαλλήλους, β) για υπηρεσιακή ανεπάρκεια.

3. Για την οριστική παύση του δικαστικού λειτουργού σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους αποφασίζει το δικαστήριο που είναι κατά περίπτωση αρμόδιο για την επιβολή της πειθαρχικής ποινής της οριστικής παύσης⁶¹».

⁵⁹ Για την ιστορία της εν λόγω διάταξης βλ. *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1034, υποσημ. 37.

⁶⁰ Εκτός, βέβαια, αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του, ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένα, που απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση, ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων (93 § 2 Σ).

⁶¹ Άρθρ. 95 §§ 2 ΚΟΔΚΛ:

«Αρμόδια δικαστήρια για την επιβολή της (πειθαρχικής) ποινής της οριστικής παύσης είναι:

Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 93 § 2 ΚΟΔΚΛ, η οριστική παύση επιβάλλεται σε ιδιαίτερα βαριές περιπτώσεις πειθαρχικών παραπτώματων, όταν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες διαπράχθηκαν και ο βαθμός υπαιτιότητας του διωκομένου μαρτυρούν ότι αυτός δεν έχει συναίσθηση των βασικών του υποχρεώσεων ως δικαστικού λειτουργού ή θίγουν σοβαρά το κύρος της δικαιοσύνης.

IV. Υπηρεσιακές μεταβολές των δικαστικών λειτουργών⁶²

Εκτός από τις εγγυήσεις τις αναφερόμενες στον τρόπο κτήσης και διατήρησης της ιδιότητας του δικαστικού λειτουργού⁶³, κομβικής σημασίας για την εξασφάλιση της προσωπικής ανεξαρτησίας του δικαστή είναι και οι σχετικές με τις υπηρεσιακές μεταβολές του εγγυήσεις. Ως υπηρεσιακές μεταβολές νοούνται δε όλες εκείνες οι νομικές μεταβολές στο πρόσωπο του φορέα του δικαστικού λειτουργήματος που είτε μπορούν είτε πρέπει να επέλθουν κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του (τοποθέτηση, προαγωγή, μετάθεση, απόσπαση και μετάταξη).

Η σταδιοδρομία των δικαστικών λειτουργών τίθεται κατ' αρχήν κάτω από την προστασία ειδικών υπηρεσιακών συμβουλίων, που αποτελούνται από δικαστικούς λειτουργούς, με σκοπό να αποκλεισθεί η ουσιαστική ανάμιξη των οργάνων της νομοθετικής ή της εκτελεστικής εξουσίας. Τα υπηρεσιακά αυτά συμβούλια ονομάζονται «Ανώτατα Δικαστικά Συμβούλια» και προβλέπονται από το άρθρ. 90 Σ (όπως αυτό ισχύει μετά την πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση). Σύμφωνα με τις §§ 1 και 2 του άρθρου αυτού: «1. Οι προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις των δικαστικών λειτουργών ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από απόφαση του ανώτατου δικαστικού συμβουλίου. Αυτό συγκροτείται από τον

α) Η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, στα μέλη του Αρείου Πάγου και της εισαγγελίας του, σε μέλη, στο γενικό επίτροπο και στον αντεπίτροπο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, στους παρέδρους, εισηγητές και δόκιμους εισηγητές του Συμβουλίου της Επικρατείας, στο γενικό επίτροπο, επίτροπο και αντεπίτροπους της Επικρατείας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, καθώς και σε όλους τους δικαστικούς λειτουργούς των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων.

β) Η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου στα μέλη του Συμβουλίου της Επικρατείας, καθώς και σε όλους τους δικαστικούς λειτουργούς της πολιτικής και της ποινικής δικαιοσύνης.

γ) Η Ολομέλεια του Ελεγκτικού Συνεδρίου στους παρέδρους, εισηγητές και δόκιμους εισηγητές του Ελεγκτικού Συνεδρίου.»

⁶² Για το γενικότερο θέμα βλ. *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1035 επ. · *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 659 επ. Για το ίδιο θέμα πριν από την πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση βλ. *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 566 επ. · *Κ. Γεωργόπουλο*, Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 10^η έκδ., 1999, σελ. 383 – 384 · *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2^η έκδ., 2001, σελ. 659 επ.

⁶³ Βλ. ανωτ. Κεφ. Γ' υπό II και III.

πρόεδρο του οικείου ανώτατου δικαστηρίου και από μέλη του ίδιου δικαστηρίου που ορίζονται με κλήρωση μεταξύ εκείνων που έχουν τουλάχιστον δύο ετών υπηρεσία στο δικαστήριο αυτό, όπως νόμος ορίζει. Στο ανώτατο δικαστικό συμβούλιο της πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης μετέχει και ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, καθώς και δύο Αντεισαγγελείς του Αρείου Πάγου που ορίζονται με κλήρωση μεταξύ εκείνων που έχουν τουλάχιστον δύο ετών υπηρεσία στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου, όπως νόμος ορίζει. Στο ανώτατο δικαστικό συμβούλιο του Συμβουλίου της Επικρατείας και της διοικητικής δικαιοσύνης μετέχει και ο Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας που υπηρετεί σε αυτά για τα θέματα που αφορούν τους δικαστικούς λειτουργούς των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και της Γενικής Επιτροπείας. Στο ανώτατο δικαστικό συμβούλιο του Ελεγκτικού Συνεδρίου μετέχει και ο Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας που υπηρετεί σε αυτό. Στο ανώτατο δικαστικό συμβούλιο μετέχουν χωρίς ψήφο και δύο δικαστικοί λειτουργοί του κλάδου στον οποίο αφορούν οι υπηρεσιακές μεταβολές, βαθμού τουλάχιστον εφέτη ή αντίστοιχου, που επιλέγονται με κλήρωση, όπως νόμος ορίζει.

2. Το συμβούλιο της παραγράφου 1 συγκροτείται με αυξημένη σύνθεση, όπως νόμος ορίζει, όταν κρίνει για προαγωγές στις θέσεις των συμβούλων της Επικρατείας, αρεοπαγιτών, αντεισαγγελέων του Αρείου Πάγου, συμβούλων του Ελεγκτικού Συνεδρίου, Προέδρων Εφετών και Εισαγγελέων Εφετών, καθώς και για την επιλογή των μελών των Γενικών Επιτροπειών των διοικητικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Κατά τα λοιπά ισχύουν και στην περίπτωση αυτή οι διατάξεις της παραγράφου 1». Προβλέπονται δηλαδή συνολικά τρία Ανώτατα Δικαστικά Συμβούλια:

- α) το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο Πολιτικής και Ποινικής Δικαιοσύνης για τους δικαστικούς λειτουργούς της πολιτικής και ποινικής Δικαιοσύνης
- β) το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο του Συμβουλίου της Επικρατείας και της Διοικητικής Δικαιοσύνης για τους δικαστικούς λειτουργούς της διοικητικής δικαιοσύνης
- γ) το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο του Ελεγκτικού Συνεδρίου για τους δικαστικούς λειτουργούς του τελευταίου. Η συγκρότηση και η λειτουργία των Συμβουλίων αυτών ρυθμίζεται κατά τη σχετική συνταγματική εξουσιοδότηση από τον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Καταστάσεως Δικαστικών Λειτουργών (άρθρ. 67-68, 72-73 και 78-79 ν. 1756/1988, όπως ισχύει σήμερα).

Αν ο Υπουργός Δικαιοσύνης διαφωνεί με την κρίση Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, μπορεί να παραπέμπει το ζήτημα στην ολομέλεια του οικείου ανώτατου δικαστηρίου, μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δεκαπέντε ημερών αφότου η προσβαλλόμενη απόφαση περιήλθε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, εκθέτοντας τους

λόγους της διαφωνίας του (άρθρ. 90 § 3 εδ. α΄ Σ σε συνδ. με άρθρ. 68, 73 και 79 ΚΟΔΚΛ). Η Ολομέλεια εξετάζει την παραπεμπόμενη υπόθεση στο σύνολό της, χωρίς να περιορίζεται μόνο στους εκτιθέμενους από τον Υπουργό λόγους. Οι αποφάσεις της Ολομέλειας ως δευτεροβάθμιου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, καθώς και οι αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, με τις οποίες ο Υπουργός δεν διαφώνησε (ή δεν διαφώνησε εμπρόθεσμα) είναι γι' αυτόν υποχρεωτικές (άρθρ. 90 § 4 Σ). Δικαίωμα προσφυγής στην Ολομέλεια κατά της απόφασης του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου παρέχεται και στον δικαστικό λειτουργό στον οποίο αφορά η κρίση μέσα σε αποκλειστική προθεσμία πέντε ημερών από την έγγραφη γνωστοποίηση της παράλειψής του από τον πρόεδρο του δικαστηρίου στο οποίο υπηρετεί (άρθρ. 90 § 3 εδ. β΄ Σ σε συνδ. με άρθρ. 68 § 8, 73 και 79 ΚΟΔΚΛ).

Απόκλιση από την ανωτέρω περιγραφείσα διαδικασία διενέργειας των υπηρεσιακών μεταβολών των δικαστικών λειτουργών εισάγεται από το Σύνταγμά μας αναφορικά με τις προαγωγές στις θέσεις των Προέδρων και Αντιπροέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων, του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και των Γενικών Επιτρόπων του Ελεγκτικού Συνεδρίου και των διοικητικών δικαστηρίων⁶⁴. Ειδικότερα, οι προαγωγές στις θέσεις του προέδρου και του αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, με επιλογή μεταξύ των μελών του αντίστοιχου ανώτατου δικαστηρίου · η προαγωγή στη θέση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου με όμοιο διάταγμα, με επιλογή μεταξύ των μελών του Αρείου Πάγου και των Αντεισαγγελέων του · η προαγωγή στη θέση του Γενικού Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου με όμοιο διάταγμα με επιλογή μεταξύ των μελών του Ελεγκτικού Συνεδρίου και της αντίστοιχης Γενικής Επιτροπείας · η προαγωγή στις θέσεις του Γενικού Επιτρόπου των διοικητικών δικαστηρίων με όμοιο διάταγμα με επιλογή μεταξύ των μελών της αντίστοιχης Γενικής Επιτροπείας και των προέδρων εφετών των διοικητικών δικαστηρίων (άρθρ. 90 § 5 Σ σε συνδ. με άρθρ. 62, 71 και 77 ΚΟΔΚΛ).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι σύμφωνα με το άρθρ. 90 § 6 Σ οι αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου και της Ολομέλειας του οικείου Ανώτατου Δικαστηρίου, οι διοικητικές πράξεις που εκδίδονται για την εκτέλεσή τους, καθώς επίσης και οι διοικητικές πράξεις για τις προαγωγές στις θέσεις των Προέδρων και

⁶⁴ Για το ειδικότερο αυτό θέμα βλ. Γ. Γεωργακόπουλο, Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και ο τρόπος επιλογής των προεδρείων των ανωτάτων δικαστηρίων, ΕλλΔνη 1988, 229 επ.

Αντιπροέδρων των Ανώτατων Δικαστηρίων, του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και των Γενικών Επιτρόπων του Ελεγκτικού Συνεδρίου και των Διοικητικών Δικαστηρίων δεν προσβάλλονται με αίτηση ακύρωσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

V. Ευθύνη των δικαστικών λειτουργών⁶⁵

Η ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών δεν συνεπάγεται και το ανεύθυνό τους. Αντίθετα, οι δικαστικοί λειτουργοί, όπως άλλωστε και όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι, υπέχουν τριπλή ευθύνη: ποινική, αστική και πειθαρχική.

Ως προς τη διαπίστωση της ποινικής ευθύνης των δικαστικών λειτουργών το Σύνταγμα δεν περιέχει ειδικές διατάξεις. Επομένως, και τα εγκλήματα των δικαστικών λειτουργών εκδικάζονται από τα συνήθη ποινικά δικαστήρια.

Ειδική συνταγματική πρόβλεψη υπάρχει όμως ως προς τη διαπίστωση της αστικής ευθύνης των δικαστικών λειτουργών. Η εκδίκαση των αγωγών κακοδικίας που εγείρονται εναντίον τους ανατίθεται από το Σύνταγμα στο προβλεπόμενο από το άρθρο 99 αυτού ειδικό δικαστήριο. Το δικαστήριο αυτό συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ως πρόεδρό του, έναν Σύμβουλο της Επικρατείας, έναν Αρεοπαγίτη, έναν Σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς Καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των Πανεπιστημίων της χώρας και δύο δικηγόρους, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων, ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση (άρθρ. 99 § 1). Η σύνθεση του εν λόγω ειδικού δικαστηρίου μαρτυρά την προσπάθεια του συντακτικού νομοθέτη να εξασφαλίσει ορθή και αμερόληπτη κρίση της υπόθεσης. Γι' αυτό και εξαιρείται κάθε φορά από τα μέλη του ειδικού δικαστηρίου εκείνο που ανήκει στο σώμα ή τον κλάδο της δικαιοσύνης που για ενέργεια ή παράλειψη των λειτουργών του καλείται να αποφανθεί το δικαστήριο (άρθρ. 99 § 2). Για τον ίδιο λόγο προβλέπεται και η συμμετοχή νομομαθών εγνωσμένου, κατά τεκμήριο τουλάχιστον, κύρους, μη εχόντων την ιδιότητα του δικαστικού λειτουργού. Η τελευταία εξυπηρετεί και έναν ακόμη σκοπό: την αποδοχή της όποιας κρίσης από τον μέσο πολίτη, καθώς η εκδίκαση δικαστών αποκλειστικά από δικαστές θα ήγειρε τουλάχιστον υπόνοιες μεροληψίας.

⁶⁵ Για το γενικότερο θέμα βλ. *Γέσιου-Φαλτσή Π.*, Η ευθύνη των δικαστών στην Ελλάδα, ΤοΣ 1983, 549 επ. · *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2η έκδ., 2002, σελ. 1044 επ. · *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2η έκδ., 1993, σελ. 564 επ. · *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, 2η έκδ., 2001, σελ. 665 επ.

Τέλος, η άσκηση της πειθαρχικής εξουσίας στους δικαστικούς λειτουργούς ρυθμίζεται από τις διατάξεις του άρθρ. 91 Σ σε συνδυασμό με τα άρθρα 90-107 του ΚΟΔΚΛ⁶⁶. Ειδικότερα:

Η πειθαρχική εξουσία στους δικαστικούς λειτουργούς από τον βαθμό του Αρεοπαγίτη ή Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου και πάνω ή στους αντίστοιχους με αυτούς ασκείται από Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο. Το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας (ή, εφόσον πρόκειται για πειθαρχική δίωξη κατά μέλους του Συμβουλίου της Επικρατείας, από τον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου) ως πρόεδρο, από δύο Αντιπροέδρους του Συμβουλίου της Επικρατείας ή Συμβούλους της Επικρατείας, δύο Αντιπροέδρους του Αρείου Πάγου ή Αρεοπαγίτες, δύο Αντιπροέδρους ή Συμβούλους του Ελεγκτικού Συνεδρίου και δύο τακτικούς Καθηγητές νομικών μαθημάτων των Νομικών Σχολών των Πανεπιστημίων της Χώρας ως μέλη. Τα μέλη του Συμβουλίου ορίζονται με κλήρωση μεταξύ εκείνων που έχουν υπηρεσία τριών τουλάχιστον ετών στο οικείο Ανώτατο Δικαστήριο ή σε Νομική Σχολή. Κάθε φορά που το Συμβούλιο καλείται να αποφασίσει για ενέργεια μέλους Ανώτατου Δικαστηρίου, Εισαγγελέα ή Επιτρόπου, αποκλείονται από τη σύνθεσή του τα μέλη που ανήκουν στο οικείο Δικαστήριο.

Στους λοιπούς δικαστικούς λειτουργούς η πειθαρχική εξουσία ασκείται σε πρώτο και δεύτερο βαθμό από συμβούλια που συγκροτούνται με κλήρωση από τακτικούς δικαστές σύμφωνα με τους ορισμούς του νόμου.

Η πειθαρχική δίωξη τόσο ενώπιον του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου όσο και ενώπιον των άλλων πειθαρχικών συμβουλίων ασκείται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης. Οι αποφάσεις των πειθαρχικών συμβουλίων δεν προσβάλλονται στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Υπενθυμίζεται στο σημείο αυτό ότι η πειθαρχική εξουσία δεν περιλαμβάνει και την ποινή της οριστικής παύσης, η οποία μπορεί να επιβληθεί μόνο από δικαστήριο (άρθρ. 88 § 4 Σ)⁶⁷.

⁶⁶ Για τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται ο πειθαρχικός έλεγχος δικαστικών λειτουργών για τη δικαστική κρίση τους βλ. ΑΠ (Ολ.) 18/1993, ΠοινΧρ 1994, 410.

⁶⁷ Βλ. ανωτ. Κεφ. Γ', υπό ΙΙΙ, in fine.

VI. Ασυμβίβαστα με το δικαστικό λειτούργημα έργα⁶⁸

Από τη φύση του δικαστικού λειτουργήματος και την ανάγκη κατοχύρωσης της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών τόσο απέναντι στα όργανα της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας όσο και απέναντι στους ιδιώτες και τους φορείς της ιδιωτικής οικονομίας προκύπτει αβίαστα και η ανάγκη κήρυξης του πρώτου ως ασυμβίβαστου με κάθε άλλη δημόσια υπηρεσία αλλά και με κάθε άλλο επάγγελμα. Αυτό ακριβώς ορίζει και το άρθρο 89 § 1 Σ⁶⁹: «Απαγορεύεται στους δικαστικούς λειτουργούς να παρέχουν κάθε άλλη μισθωτή υπηρεσία και να ασκούν οποιοδήποτε επάγγελμα».

Από την απαγόρευση αυτή προβλέπονται όμως από το ίδιο το Σύνταγμα ορισμένες εξαιρέσεις (89 § 2 Σ). Έτσι, κατ' εξαίρεση επιτρέπεται στους δικαστικούς λειτουργούς να εκλέγονται μέλη της Ακαδημίας Αθηνών ή του διδακτικού προσωπικού ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, καθώς και να μετέχουν σε συμβούλια ή επιτροπές που ασκούν αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα και σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές.

Απαγορεύεται επίσης η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς (άρθρ. 89 § 3 Σ). Και τούτο, γιατί διαφορετικά η Διοίκηση θα είχε τη δυνατότητα (όχι ανυστερόβουλα) να ευνοεί ορισμένους δικαστές προωθώντας τους σε αμειβόμενες διοικητικές θέσεις κ.ο.κ.⁷⁰ Και η προηγούμενη απαγόρευση ωστόσο δεν είναι απαρέγκλιτη, δεδομένου ότι επιτρέπεται η ανάθεση σε δικαστικούς λειτουργούς καθηκόντων εκπροσώπησης της Χώρας σε διεθνείς οργανισμούς. Ταυτόχρονα, ορίζεται ότι σε δικαστές μπορούν να ανατίθενται καθήκοντα σχετικά με την εκπαίδευση δικαστικών λειτουργών, καθώς τα τελευταία θεωρούνται από το Σύνταγμα δικαστικά καθήκοντα.

Τέλος, η διάταξη του άρθρ. 89 § 4 Σ απαγορεύει τη συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών στην Κυβέρνηση. Ούτε η απαγόρευση αυτή ωστόσο είναι ανεξίτηλη, δεδομένου ότι το άρθρο 37 § 3 εδ. γ' Σ επιτρέπει (υπό τις εκεί προβλεπόμενες εξαιρετικές περιστάσεις) τον διορισμό του Προέδρου ενός Ανώτατου Δικαστηρίου ως Πρωθυπουργού.

⁶⁸ Για το γενικότερο θέμα βλ. *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1047 επ. Για το ίδιο θέμα πριν από την πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση βλ. *Δ. Τσάτσο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2^η έκδ., 1993, σελ. 564.

⁶⁹ Για την ιστορία της εν λόγω διάταξης βλ. *Αθ. Ράικο*, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2^η έκδ., 2002, σελ. 1047, υποσημ. 58.

⁷⁰ Στ. *Μαθίας*, Ακηδεμόνευτη Δικαιοσύνη, ΕλλΔνη 39, 741-742.

VII. Ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση των δικαστικών λειτουργών⁷¹

Μία βασική εγγύηση για την αποφυγή του –έστω και έμμεσου- ετεροκαθορισμού της δικανικής πεποίθησης του δικαστικού λειτουργού είναι και η οικονομική του ανεξαρτησία. Γι' αυτό και το άρθρ. 88 § 2 εδ. α' Σ ορίζει ότι οι αποδοχές των δικαστικών λειτουργών είναι ανάλογες με το λειτούργημά τους. Από τον συνδυασμό δε της τελευταίας αυτής διάταξης με τις διατάξεις των άρθρων 26 και 87 § 1, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας⁷², προκύπτει ότι δεν επιτρέπεται να χορηγούνται στα όργανα της δικαστικής λειτουργίας αποδοχές κατώτερες από τις αποδοχές των οργάνων των δύο άλλων λειτουργιών, της εκτελεστικής και της νομοθετικής και ότι χορήγηση στα τελευταία αυτά όργανα αποδοχών που είναι μεγαλύτερες από τις χορηγούμενες στους δικαστές παραβιάζει ευθέως τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι κατά την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος προστέθηκε στο άρθρο 88 § 2 Σ και δεύτερη υποπαράγραφος, με την οποία η εκδίκαση των διαφορών σχετικά με τις κάθε είδους αποδοχές και τις συντάξεις των δικαστικών λειτουργών (και εφόσον η επίλυση των σχετικών νομικών ζητημάτων μπορεί να επηρεάσει τη μισθολογική, συνταξιοδοτική ή φορολογική κατάσταση ευρύτερου κύκλου προσώπου) ανατίθεται στο ειδικό δικαστήριο του άρθρου 99 Σ⁷³. Στη σύνθεση του εν λόγω ειδικού δικαστηρίου μετέχουν στην περίπτωση αυτή ένας ακόμη Καθηγητής και ένας επιπλέον δικηγόρος. Η διεύρυνση αυτή της αρμοδιότητας του ειδικού δικαστηρίου, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις των άρθρων 94, 95 και 98 Σ, προκάλεσε *de lege ferenda*⁷⁴ αρκετές συζητήσεις ενόψει και της θεμελιώδους αρχής του

⁷¹ Για το γενικότερο θέμα βλ. Σ. Λεκέα, Η «υλική» ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, ΝοΒ 28, 1832 επ. · Αθ. Ράικο, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Ι, 2η έκδ., 2002, σελ. 1052 επ. · Δ. Τσάτσο, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β', 2η έκδ., 1993, σελ. 564 · Κ. Μαυριά, Συνταγματικό Δίκαιο, 2η έκδ., 2001, σελ. 656 επ. · Γ. Κασσιμάτη, Η λειτουργική και η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών, σε Σύμμεικτα Επαμ. Π. Σπηλιωτόπουλου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, σελ. 181 επ.

⁷² ΣτΕ (Τμ. Γ') 2681/1993 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) · ΣτΕ (Τμ. Β') 5237/1995, ΔΔ 1997, 242 επ. · ΣτΕ (Τμ. Στ') 470/1996, ΔΔ 1996, 950 επ. · ΣτΕ (Τμ. Στ') 472/1996 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) · ΣτΕ (Τμ. Β') 5594/1996 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) · ΣτΕ (Τμ. Β') 936/1997 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) · ΣτΕ (Τμ. Β') 3034/1997 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) · ΣτΕ (Τμ. Στ') 3458/1997 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ) · ΣτΕ (Τμ. Β') 134/1998, ΔΕΕ 1999, 215 · ΣτΕ (Τμ. Β') 3150/1999, ΔΔ 1999, 1214 · ΣτΕ (Τμ. Β') 833/2000 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ).

⁷³ Για το δικαστήριο αυτό βλ. ανωτ. Κεφ. Γ', υπό V.

⁷⁴ *De lege lata* δεν θα μπορούσε να γίνει λόγος για αντισυνταγματικότητα της διάταξης αυτής, καθώς και αυτή απολαμβάνει της ίδιας τυπικής ισχύος με τη διάταξη του άρθρου 8 Σ, πρέπει δε να προκριθεί η εφαρμογή της ως ειδικότερης. Εξάλλου, η γερμανικής προέλευσης θεωρία για τις αντισυνταγματικές

νόμιμου δικαστή, όπως αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 8 του Συντάγματός μας. Θα πρέπει, ωστόσο, να θεωρηθεί κατ' αρχήν επιδοκιμαστέα, ενόψει και της σχετικής φιλολογίας που είχε αναπτυχθεί και του κλονισμού του κύρους των δικαστών που είχε τρωθεί με την εκδίκαση από τους ίδιους υποθέσεων που αφορούσαν τις αποδοχές και τις συντάξεις τους.

διατάξεις του Συντάγματος (verfassungswidrige Vorschrifte der Verfassung) είναι σήμερα πια παρωχημένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

I. Επεμβάσεις της εκτελεστικής εξουσίας

Έχει γραφεί πως «η Κυβερνητική-εκτελεστική εξουσία κάθε εποχής, σχεδόν κατά κανόνα, κατέχεται από το πάθος να θέλει υποταγμένη τη δικαιοσύνη στα κελεύσματά της, για να μπορεί να ασκεί και μέσω αυτής την πολιτική της εξουσία»⁷⁵.

Στην ενδεχόμενη δε αυτή προσπάθειά της έχει στη διάθεσή της τα ακόλουθα μέσα επηρεασμού.

Όπως ήδη σημειώθηκε⁷⁶, το Υπουργικό Συμβούλιο επιλέγει, σύμφωνα με το άρθρο 90 § 5 Σ, τους Προέδρους και τους Αντιπροέδρους των Ανώτατων Δικαστηρίων, καθώς και τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου⁷⁷. Δεν αποκλείεται επομένως να επιλέγεται όχι ο πιο άξιος υποψηφίος, αλλά ο κομματικά αρεστός. Έτσι, οι προσδοκίες των υποψηφίων έως το χρίσμα και η μετά το χρίσμα ευγνωμοσύνη των επιλεγέντων ενδέχεται να οδηγούν σε μια φιλοκυβερνητική συμπεριφορά των δικαστικών λειτουργών τόσο κατά την εκτέλεση του δικαιοδοτικού της έργου όσο και στις προαγωγές και λοιπές υπηρεσιακές μεταβολές των κατώτερων δικαστών⁷⁸.

Εκτέθηκε επίσης ανωτέρω⁷⁹ ότι με τη διάταξη του άρθρου 90 § 3 Σ αναγνωρίζεται στον Υπουργό της Δικαιοσύνης το δικαίωμα να διαφωνεί με τις αποφάσεις του οικείου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου αναφορικά με τις προαγωγές και μεταθέσεις

⁷⁵ Αγ. Μπακόπουλος, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 11.

⁷⁶ Κεφ. Γ΄, υπό IV.

⁷⁷ Για να δικαιολογηθεί δε το δικαίωμα επιλογής της ηγεσίας της Δικαιοσύνης από την Κυβέρνηση, υποστηρίζεται συνήθως ότι μόνη η Κυβέρνηση διαθέτει δημοκρατική νομιμοποίηση από την ψήφο του κυρίαρχου λαού και επομένως, δικαιούται να επιλέγει τη δικαστική εξουσία στο όνομα του λαού ως μοναδικής πηγής όλων των εξουσιών.

⁷⁸ Αγ. Μπακόπουλος, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 12 επ. · Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 22 επ. · Κ. Χασάπης, Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης (Λειτουργικά και προσωποπαγή προβλήματα), ΕλλΔνη 30, 738 · Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Β΄, 2^η έκδ., 1993, σελ. 568 επ. · Στ. Μαθθίας, Ακηδεμόνευτη Δικαιοσύνη, ΕλλΔνη 39, 741 Γ. Κασιμάτη, Η λειτουργική και η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών, σε Σύμμεικτα Επαμ. Π. Σπηλιωτόπουλου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, σελ. 177 επ.

⁷⁹ Κεφ. Γ΄, υπό IV.

δικαστικών λειτουργιών και να παραπέμπει το ζήτημα στην Ολομέλεια του αντίστοιχου Ανώτατου Δικαστηρίου. Έτσι, δημιουργείται ο κίνδυνος να βρεθεί στο επίκεντρο της πολιτικής (ή ακόμα χειρότερα, της κομματικής) διαμάχης ένα θέμα που απαιτεί ήρεμη και αξιοκρατική κρίση, απαλλαγμένη από οποιαδήποτε πολιτική ή κομματική σκοπιμότητα⁸⁰.

Τέλος, ανάλογοι κίνδυνοι εμφιλοχωρούν και στην προβλεπόμενη από το Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς του νόμους δυνατότητα έγερσης της πειθαρχικής αγωγής κατά δικαστικών λειτουργιών από τον Υπουργό Δικαιοσύνης⁸¹. Και τούτο, γιατί τίποτα (εκτός ίσως από το ήθος του αρμόδιου Υπουργού) δεν αποκλείει η δυνατότητα αυτή να μετατραπεί σε μέσο κομματικών διώξεων. Βέβαια, δεν θα πρέπει να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι η τελική απόφαση ανήκει στο οικείο Πειθαρχικό Συμβούλιο, δηλαδή σε όργανα της δικαστικής και όχι της εκτελεστικής εξουσίας.

II. Επεμβάσεις της νομοθετικής εξουσίας

Επεμβάσεις στην ανεξάρτητη δικαιοσύνη απειλούνται όμως και από τη νομοθετική εξουσία.

Η τελευταία επεμβαίνει όχι σπάνια στο έργο της δικαστικής λειτουργίας με τη θέσπιση αναδρομικής ισχύος νόμων, τους οποίους σε μια απέλπιδα προσπάθεια να διασώσει τη συνταγματικότητά τους βαπτίζει «ερμηνευτικούς» και με τους οποίους ρυθμίζει κάποιο επίμαχο ζήτημα κατά τρόπο διαφορετικό σε σύγκριση με τη λύση που έδωσε μια δικαστική απόφαση ή σε περιπτώσεις εκκρεμών δικών διαφορετικά απ' ό,τι ο νόμος που ισχύει εκείνη τη χρονική στιγμή.

Αρκετές φορές μάλιστα φθάνει μέχρι του σημείου να καταργεί δικαιώματα που έχουν τεθεί υπό την κρίση της δικαιοσύνης ή και αναγνωρίστηκαν με τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις⁸². Χαρακτηριστικό παράδειγμα (και μνημείο αντισυνταγματικότητας) αποτελεί εν προκειμένω η διάταξη του άρθρου 16 § 3 ν. 1405/1983 («Επέκταση της διαδοχικής ασφάλισης στους εργαζομένους που

⁸⁰ Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 24 επ.

⁸¹ Για το ζήτημα της νομιμοποίησης στην έγερση της πειθαρχικής αγωγής κατά δικαστικών λειτουργιών βλ. ανωτ. Κεφ. Γ', υπό V.

⁸² Αγ. Μπακόπουλος, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 15 · Ν. Κλαμαρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, ΕλλΔνη 27, 29 επ.

μετακινούνται από τον ιδιωτικό τομέα στο δημόσιο, τα νομικά πρόσωπα του δημοσίου δικαίου και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και αντίστροφα και άλλες διατάξεις)), σύμφωνα με την οποία: «Αξιώσεις κατά του δημοσίου, των ν.π.δ.δ. και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, που προκύπτουν από αμφισβητήσεις της ισχύος των σχετικών διατάξεων και αφορούν την καταβολή των ανωτέρω απολαβών, όπως του προσωρινού προσωπικού επιδόματος του άρθρου 6 παρ. 2 του ν. 754/1978 παραγράφονται εφόσον μέχρι την ισχύ του παρόντος άρθρου δεν έχουν εκδοθεί αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις και όλες οι υπάρχουσες εκκρεμείς δίκες σε οποιοδήποτε βαθμό καταργούνται».

Βέβαια, στις ανωτέρω εκτεθείσες περιπτώσεις οι σχετικές νομοθετικές διατάξεις θα είναι κατά κανόνα αντισυνταγματικές και ως τέτοιες ανεφάρμοστες. Επομένως, και οι σχετικές προσπάθειες επέμβασης στο έργο της Δικαιοσύνης θα αποβαίνουν άκαρπες. Δεν αποκλείεται, ωστόσο, σε οριακές περιπτώσεις να διασώζεται (με διάφορα συνήθως τεχνάσματα και προφάσεις) η συνταγματικότητά τους και να πλήττεται έτσι έμμεσα η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης.

III. Επεμβάσεις από τα Μ.Μ.Ε.

Εκτός από τις επεμβάσεις των δύο άλλων λειτουργιών, εκτελεστικής και νομοθετικής, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης απειλείται στη σύγχρονη εποχή και από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης⁸³.

Δεν είναι ασύνηθες για τα ελληνικά (τηλεοπτικά και όχι μόνο) δεδομένα, κάθε φορά που υπάρχει πληροφορία (ορισμένες δε φορές και απλή υπόνοια μόνο) για την τέλεση μίας ή περισσότερων εγκληματικών πράξεων να λαμβάνει χώρα, παράλληλα προς την επίσημη άσκηση της ποινικής δίωξης ή και πριν από αυτή, μια ιδιότυπη ανακριτική διαδικασία. Με αφετηρία το δικαίωμα της κοινής γνώμης στην πληροφόρηση, τα δημοσιογραφικά επιτελεία των εφημερίδων, των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών χάνουν κάπου στην πορεία τον προσανατολισμό τους και οδηγούνται συχνά σε ακρότητες. Επιδίδονται σε ένα ανηλεές κυνήγι της «πρώτης είδησης», αναζητώντας τον

⁸³ Για τον σχετικό προβληματισμό βλ. εκτενώς *Ευαγ. Κρουσταλλάκη*, Η δικαστική εξουσία, η ανεξαρτησία της και η κοινή γνώμη, *ΕλλΔνη* 1986, 36 επ. Βλ. επίσης *Αγ. Μπακόπουλο*, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, *ΕλλΔνη* 27, 16 επ. · *Στ. Μαθία*, Ακηδεμόνευτη Δικαιοσύνη, *ΕλλΔνη* 1998, 742.

ένοχο, τους συνεργούς, το κίνητρο και τις λοιπές εγκληματικές περιστάσεις. Τα αποτελέσματα δε της αναζήτησης αυτής παρουσιάζονται αφειδώς και συχνά με τρόπο επιπόλαιο στην κοινή γνώμη: ο κατηγορούμενος εμφανίζεται ως αδίστακτος και στυγερός εγκληματίας. Και τότε ακολουθεί η «δίκη»: καθήκοντα εισαγγελέα ασκούν επιφανείς (και ως επί το πλείστον λαϊκιστές) δημοσιογράφοι, ενώ τον ρόλο των σύνεδρων δικαστών αναλαμβάνουν οι διάφοροι «φιλοξενούμενοι» της εκπομπής. Ταυτόχρονα, το τηλεοπτικό σκηνικό συμπληρώνεται και από την παρουσία των συνηγόρων (υπεράσπισης ή πολιτικής αγωγής), οι οποίοι, διακινδυνεύοντας συχνά παραβίαση βασικών κανόνων της επαγγελματικής τους δεοντολογίας, υπερασπίζονται με πάθος τους εντολείς τους και ενώπιον του τηλεοπτικού φακού. Τέλος, ακολουθεί η «απόφαση», η λαϊκή ετυμηγορία.

Είναι προφανές ότι στις περιπτώσεις αυτές όχι μόνο καταπατείται βάνουσα το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου, αλλά ο κίνδυνος επηρεασμού μαρτύρων, ενόρκων και δικαστών είναι περισσότερο από πιθανός. Όταν έχει προηγηθεί ένας τέτοιος καταιγισμός εικόνων, πληροφόρησης αλλά και παραπληροφόρησης, το αναγκαίο για τη διεξαγωγή μίας δίκαιης δίκης κλίμα νηφαλιότητας και αμεροληψίας διαβρώνεται σε επικίνδυνο βαθμό. Όταν μάλιστα η κοινή γνώμη έχει αποφανθεί για την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου, απαιτείται από τους δικαστές (και ιδιαίτερα από τους λαϊκούς δικαστές, τους ενόρκους) πλέονασμα ευθυκρισίας, αντικειμενικότητας και ψυχικού σθένους, για να μπορέσουν να επιτελέσουν ανεπηρέαστοι το έργο τους. Και αν ακόμη όμως κατορθώσουν να απαλλαγούν από την «κηδεμονία» της κοινής γνώμης, τα δεινά δεν σταματούν. Γιατί, αν τυχόν καταλήξουν σε διαφορετική ετυμηγορία, η δικαστική απόφαση κινδυνεύει να μείνει αδικαίωτη στη συνείδηση της κοινής γνώμης, αντιμετωπίζοντας τη λαϊκή δυσπιστία και καχυποψία.

ΕΠΙΛΟΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Έχει εύστοχα παρατηρηθεί ότι «δεν υπάρχει αληθινή δικαιοσύνη χωρίς πραγματικά ανεξάρτητα δικαστήρια · όταν κλέβουν από τη δικαστική λειτουργία τον ανεξάρτητο δικαστή, η λειτουργία αυτή φθίνει και πεθαίνει»⁸⁴.

Γι' αυτό και το Σύνταγμά μας, όπως άλλωστε και οι περισσότερες σύγχρονες έννομες τάξεις, με ένα πλέγμα διατάξεων προβλέπει σειρά εγγυήσεων που αποβλέπουν στην εξασφάλιση της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών. Και πάλι όμως ο κίνδυνος επεμβάσεων στο έργο της δικαστικής λειτουργίας δεν αποσοβείται εντελώς, καθώς οι σχετικές συνταγματικές διατάξεις καταλείπουν στις άλλες δύο λειτουργίες δυνατότητες, η κατάχρηση των οποίων θα μπορούσε να οδηγήσει σε απόπειρες κηδεμόνευσης της Δικαιοσύνης. Γι' αυτό και διατυπώνονται κατά καιρούς προτάσεις για την αλλαγή του τρόπου ανάδειξης της ηγεσίας του Δικαστικού Σώματος, για τη θεσμική ενίσχυση του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου κ.ο.κ.⁸⁵.

Η μεγαλύτερη, ωστόσο, εγγύηση για την ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού είναι η ίδια η προσωπικότητά του⁸⁶. Καμία συνταγματική πρόβλεψη και καμία θεσμική μεταρρύθμιση δεν θα μπορέσει ποτέ να προσφέρει στον δικαστή αποτελεσματικότερη θωράκιση έναντι των εξωγενών επεμβάσεων απ' ό,τι η ίδια του η ευψυχία, το ήθος και το θάρρος του⁸⁷. Εύγλωττη, μέσα από την υπερβολή της, είναι η ακόλουθη αγγλική ρήση: «Ο Δικαστής πρέπει να διαθέτει τρία προσόντα. Πρώτον, ήθος. Δεύτερον, ήθος, Τρίτον, ήθος. Και αν γνωρίζει και νομικά, τόσο το καλύτερο.», γιατί, όπως δίδασκε και ο Αριστοτέλης, «Πάσα επιστήμη, χωριζομένη αρετής, πανουργία ου σοφία φαίνεται».

⁸⁴ Η ως άνω διατύπωση ανήκει στον Καθηγητή *E. Böticher* και παρατίθεται από τον *Αγ. Μπακόπουλο* (Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, *ΕλλΔνη* 27, 18).

⁸⁵ Βλ. ενδεικτικά *Στ. Μαθία*, Ακηδεμόνευτη Δικαιοσύνη, *ΕλλΔνη* 1998, 743.

⁸⁶ *Ευάγ. Γιαννόπουλος*, Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, *ΝοΒ* 27, 1071 επ. · *Γ. Ρήγος*, Η δικαστική ανεξαρτησία, βίωμα και αυτογνωσία του δικαστή, *ΝοΒ* 1980, 619.

⁸⁷ *Αλ. Σακελλαρόπουλος*, Η δικαστική ανεξαρτησία και οι φυσικοί υπερασπιστές της, *ΝοΒ* 24, 674 επ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ι. ΠΙΝΑΚΑΣ

ΠΑΡΑΠΕΜΠΟΜΕΝΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ*

A. ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΠ (Ολ.) 264/1978, ΝοΒ 1978, 411 επ.

ΑΠ (Ολ.) 18/1993, ΠοινΧρ 1994, 410 επ.

ΑΠ (Ολ.) 61/1993, ΤοΣ 1995, 448 επ.

ΑΠ 1/1996, ΝοΒ 1997, 79 επ.

ΑΠ (Ολ.) 6/1996, ΠοινΧρ 1996, 1402 επ.

ΑΠ (Ολ.) 22/1996, ΝοΒ 1997, 438 επ.

ΑΠ (Ολ.) 35/1996, ΕλλΔνη 1997, 37 επ.

ΑΠ (Διοικ. Ολ.) 8/1998, ΠειρΝομ 1998, 96 επ.

ΑΠ (Διοικ. Ολ.) 9/1998, ΤοΣ 1998, 410 επ.

B. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΣτΕ (Τμ. Γ΄) 2681/1993 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 5237/1995, ΔΔ 1997, 242 επ.

ΣτΕ (Τμ. Στ΄) 470/1996, ΔΔ 1996, 950 επ.

ΣτΕ (Τμ. Στ΄) 472/1996 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 5594/1996 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 936/1997 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 3034/1997 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

ΣτΕ (Τμ. Στ΄) 3458/1997 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 134/1998, ΔΕΕ 1999, 215

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 825/1998, Αρμ 1998, 269

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 3150/1999, ΔΔ 1999, 1214

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 833/2000 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

ΣτΕ (Τμ. Στ΄) 368/2002 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

ΣτΕ (Τμ. Γ΄) 466/2003 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

* Οι στο κείμενο παραπεμπόμενες αποφάσεις παρατίθενται εδώ κατά χρονολογική σειρά.

II. ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΠΑΡΑΠΕΜΠΟΜΕΝΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

A. ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΠ (Ολ.) 264/1978, ΝοΒ 1978, 411 επ.

Οι δικαστικοί λειτουργοί είναι πλέον ισόβιοι, όχι απλώς μόνιμοι. Η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές, οι οποίοι απολαμβάνουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας.

ΑΠ (Ολ.) 18/1993, ΠοινΧρ 1994, 410 επ.

Πειθαρχικός έλεγχος δικαστικών λειτουργών για τη δικαστική κρίση τους. Προϋποθέσεις που το επιτρέπουν.

ΑΠ (Ολ.) 61/1993, ΤοΣ 1995, 448 επ.

Αρχή της επιθεώρησης των κατώτερων δικαστών από τους ανωτέρους. Αντίθετη προς την αρχή αυτή κάθε νομοθετική ρύθμιση, η οποία παρέχει δυνατότητα εκλογής για τη διοίκηση των εννέα μεγάλων δικαστηρίων της χώρας νεότερων μελών αυτών. Αντίθετη η μειοψηφία.

Επιτρεπτή η σύγκληση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου με σκοπό την απόφαση επί νομοσχεδίων που επιφέρουν τροποποιήσεις σε ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας των δικαστηρίων και απονομής της δικαιοσύνης. Η απόφαση δύναται να αφορά τόσο στη συνταγματικότητα των προτεινόμενων τροποποιήσεων όσο και στη σκοπιμότητά τους. Αντίθετη η μειοψηφία.

Τον τελευταίο λόγο για τους κανόνες ορθής και εύρυθμης λειτουργίας του δικαστηρίου του Αρείου Πάγου πρέπει να έχουν τα μέλη του. Αντισυνταγματική κάθε διάταξη νόμου που προβλέπει τη δυνατότητα έκδοσης προεδρικού διατάγματος ρυθμίζοντας την οργάνωση και λειτουργία του Αρείου Πάγου ύστερα από «γνώμη» και όχι ύστερα από «σύμφωνη γνώμη» της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Αντίθετη η μειοψηφία.

Κρίση ότι οι προτιμήσεις των Αρεοπαγιτών για την τοποθέτησή τους σε τμήμα δεν θα πρέπει να ικανοποιούνται υποχρεωτικά κατά σειρά αρχαιότητας. Ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να στερήσει τον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου από εξουσίες και αρμοδιότητες που απονέμει στα λοιπά μέλη του Αρείου Πάγου. Αντίθετη η μειοψηφία.

Οι διασκέψεις των δικαστηρίων και των οργάνων διοικήσεως της δικαιοσύνης, καθώς και των πειθαρχικών συμβουλίων, δεν είναι δημόσιες και ούτε θα έπρεπε να είναι, γιατί αυτό δεν συνάδει με τη δικαστική ανεξαρτησία. Αντίθετη η μειοψηφία.

ΑΠ 1/1996, ΝοΒ 1997, 79 επ.

Συγκρότηση Ολομέλειας Αρείου Πάγου. Έννοια τακτικής Ολομέλειας. Έννοια πλήρους ολομέλειας. Το άρθρο 16 ν. 2331/1995, που θεσπίζει την τακτική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, αντιβαίνει στις διατάξεις των άρθρων 26, 87 § 1, 90 § 1, 93 § 1 και 4 του Συντάγματος, πλήττει ανεπίτρεπτα τη δικαστική ανεξαρτησία και το αυτοδιοίκητο των δικαστηρίων. Αντίθετη η μειοψηφία.

ΑΠ (Ολ.) 6/1996, ΠοινΧρ 1996, 1402 επ.

Συγκρότηση Ολομέλειας Αρείου Πάγου. Το άρθρο 16 ν. 2331/1995 περί καθορισμού των δικαστών που μετέχουν στην τακτική Ολομέλεια με κριτήριο τον άρτιο ή περιττό αριθμό στην επετηρίδα είναι αντισυνταγματική και αποτελεί ανεπίτρεπτη επέμβαση της νομοθετικής εξουσίας στη δικαιοσύνη. Αντίθετη η μειοψηφία.

ΑΠ (Ολ.) 22/1996, ΝοΒ 1997, 438 επ.

Συγκρότηση Ολομέλειας Αρείου Πάγου. Το άρθρο 16 ν. 2331/1995 περί καθορισμού των δικαστών που μετέχουν στην τακτική Ολομέλεια με κριτήριο τον άρτιο ή περιττό αριθμό στην επετηρίδα είναι αντισυνταγματική και αποτελεί ανεπίτρεπτη επέμβαση της νομοθετικής εξουσίας στη δικαιοσύνη. Εκκρεμείς υποθέσεις ενώπιον της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου κατά την έκδοση του ν. 2331/1995 εκδικάζονται από την πλήρη Ολομέλεια και όχι από την τακτική, η λειτουργία της οποίας δεν είναι δυνατή μέχρι τη θέσπιση νέας νομοθετικής ρύθμισης. Αντίθετη η μειοψηφία.

ΑΠ (Ολ.) 35/1996, ΕλλΔνη 1997, 37 επ.

Συγκρότηση Ολομέλειας Αρείου Πάγου. Αντισυνταγματικότητα άρθρου 16 ν. 2331/1995. Πλήττεται η δικαστική ανεξαρτησία και το αυτοδιοίκητο των δικαστηρίων, όταν ο νομοθέτης προσδιορίζει τους δικαστές που θα αποτελούν συγκεκριμένο τμήμα δικαστηρίου ή θα συμμετέχουν σε ορισμένο δικαστήριο για την εκδίκαση των ενώπιόν του υποθέσεων. Αντίθετη η μειοψηφία.

ΑΠ (Διοικ. Ολ.) 8/1998, ΠειρΝομ 1998, 96 επ.

Διάκριση λειτουργιών. Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης. Δημόσιο εγκώμιο ή επίκριση συγκεκριμένης δικαστικής απόφασης από τον Υπουργό Δικαιοσύνης μπορεί να εκληφθεί ως απόπειρα επηρεασμού και ενέχει εξ αντικειμένου επέμβαση στην προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών, ιδίως όταν αφορά εκκρεμή υπόθεση.

ΑΠ (Διοικ. Ολ.) 9/1998, ΤοΣ 1998, 410 επ.

Διάκριση λειτουργιών. Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης. Η εκ μέρους της Βουλής άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου της δικαιοδοτικής κρίσης των δικαστικών οργάνων είναι ανεπίτρεπτη.

B. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΣτΕ (Ολομ.) 2859/1985, ΤοΣ 12, 504 επ.

Από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 87 § 1 και 88 § 1 Σ προκύπτει ότι ο κοινός νομοθέτης οφείλει να αναθέτει την επιλογή των δικαστικών λειτουργών σε όργανο που περιβάλλεται με τις εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, δηλαδή σε όργανο συγκροτούμενο από δικαστικούς λειτουργούς. Επομένως, οι διατάξεις του ν. 1406/1983, σύμφωνα με τις οποίες η τελική επιλογή των διοριστέων δικαστικών λειτουργών γίνεται από το Υπουργικό Συμβούλιο είναι αντισυνταγματικές.

ΣτΕ (Τμ. Γ') 2681/1993 (α' δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Αποδοχές δικαστικών λειτουργών. Ανάλυση των σχετικών συνταγματικών επιταγών. Η χορήγηση αποδοχών σε κατηγορίες εργαζομένων, και μάλιστα του δημόσιου τομέα, με την εφαρμογή πρόσθετων ευεργετικών ρυθμίσεων, με τις οποίες επηρεάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το υψος των καθαρών τους απολαβών, δεν είναι επιτρεπτή, χωρίς ταυτόχρονη εφαρμογή των αυτών ρυθμίσεων στους δικαστικούς

λειτουργούς, εφόσον όμως οι συνολικές αποδοχές που προκύπτουν από τις ρυθμίσεις αυτές είναι υπέρτερες των αποδοχών που καταβάλλονται στους δικαστικούς.

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 5237/1995, ΔΔ 1997, 242 επ.

Απαλλαγή από το φόρο του μισού της βουλευτικής αποζημίωσης, η οποία καλύπτει έξοδα παράστασης, κίνησης κλπ. Της ίδιας απαλλαγής τυγχάνουν και οι αποδοχές των δικαστών, ώστε να εξασφαλίζεται η ισοτιμία και ανεξαρτησία των τριών λειτουργιών του πολιτεύματος.

ΣτΕ (Τμ. Στ΄) 470/1996, ΔΔ 1996, 950 επ.

Κριτήρια διαμόρφωσης του ειδικού μισθολογίου των δικαστικών λειτουργών σύμφωνα με την καθιερούμενη στο Σύνταγμα προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία αυτών. Σύγκριση των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών με τις αποδοχές των λειτουργών του δημοσίου τομέα. Η χορήγηση αποδοχών σε άλλες κατηγορίες εργαζομένων στον δημόσιο τομέα χωρίς αντίστοιχη αύξηση των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών είναι αντισυνταγματική και επιτάσσει την αναβάθμιση των αποδοχών των τελευταίων.

ΣτΕ (Τμ. Στ΄) 472/1996 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Κριτήρια διαμόρφωσης του ειδικού μισθολογίου των δικαστικών λειτουργών σύμφωνα με την καθιερούμενη στο Σύνταγμα προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία αυτών. Σύγκριση των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών με τις αποδοχές των λειτουργών του δημοσίου τομέα.

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 5594/1996 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Το Σύνταγμα, με τα άρθρα 26, 87 § 1 και 88 § 2 αναγνωρίζει προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία στους δικαστές και ταυτίζει την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης προς την ανεξαρτησία των δικαστών, απόρροια της οποίας είναι η ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση αυτών. Το Σύνταγμα επιτάσσει τη χορήγηση στους δικαστές αποδοχών όχι κατώτερων των αποδοχών των αντίστοιχων οργάνων των άλλων λειτουργιών, δηλ. της νομοθετικής και της εκτελεστικής. Η χορήγηση στα όργανα αυτά αποδοχών μεγαλύτερων από τις χορηγούμενες στους δικαστές παραβιάζει ευθέως το Σύνταγμα, το οποίο επιβάλλει τη χορήγηση και στους δικαστές των ίδιων συνολικών αποδοχών που χορηγούνται στα άλλα όργανα.

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 936/1997 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Ανεξαρτησία των δικαστών, λειτουργική και προσωπική, έναντι των δύο άλλων λειτουργιών. Εγγύηση της ανεξαρτησίας αυτής είναι και η ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση των δικαστών, η οποία επιτάσσει τη χορήγηση στους δικαστές αποδοχών όχι κατώτερων των αποδοχών των αντίστοιχων οργάνων των άλλων λειτουργιών, δηλ. της νομοθετικής και της εκτελεστικής. Η χορήγηση στα όργανα αυτά αποδοχών μεγαλύτερων από τις χορηγούμενες στους δικαστές παραβιάζει ευθέως το Σύνταγμα, το οποίο επιβάλλει τη χορήγηση και στους δικαστές των ίδιων συνολικών αποδοχών που χορηγούνται στα άλλα όργανα.

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 3034/1997 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Κατά άρθρα 26, 87 και 88 του Συντάγματος οι δικαστές απολαύουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας και για αυτό απαιτείται ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση αυτών έναντι των αντίστοιχων οργάνων των άλλων λειτουργιών. Ρύθμιση για τη χορήγηση στους βουλευτές απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος για το μισό της βουλευτικής αποζημίωσης είναι εφαρμοστέα και στις αποδοχές των δικαστικών λειτουργιών.

ΣτΕ (Τμ. Στ΄) 3458/1997 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Σύμφωνα με τα άρθρα 4, 26, 87 και 88 του Συντάγματος οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να λαμβάνουν αποδοχές ανώτερες των χορηγούμενων στους λειτουργούς του δημοσίου τομέα στα πλαίσια διαφύλαξης της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας τους. Το μισθολόγιο των δικαστών είναι αυτοτελές και δεν επιτρέπεται να επεκτείνεται σε άλλους λειτουργούς. Η χορήγηση σε άλλες κατηγορίες υπαλλήλων ή λειτουργιών αποδοχών υπέρτερων των χορηγούμενων στους δικαστές συνιστά παράβαση των συνταγματικών διατάξεων. Στην περίπτωση αυτή επιτάσσεται η αναβάθμιση των αποδοχών των δικαστικών λειτουργιών.

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 134/1998, ΔΕΕ 1999, 215

Οι αποδοχές που χορηγούνται στους δικαστές δεν πρέπει να είναι κατώτερες των αποδοχών που χορηγούνται στα αντίστοιχα όργανα των δύο άλλων λειτουργιών, διαφορετικά αυτές αναβαθμίζονται κατ' εφαρμογή των σχετικών συνταγματικών διατάξεων.

ΣτΕ (Ολομ.) 825/1998, Αρμ 1998, 269

Εκκλησιαστικά δικαστήρια. Φύση αυτών. Προϋποθέσεις προσβολής των αποφάσεων τους ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Διαδικασία άσκησης πειθαρχικής εξουσίας κληρικών από μονομελή εκκλησιαστικά όργανα.

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 3150/1999, ΔΔ 1999, 1214

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης ταυτίζεται με την ανεξαρτησία των δικαστών. Εγγύησή της αποτελεί και η ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση των δικαστών. Η χορήγηση στα όργανα της εκτελεστικής ή της νομοθετικής λειτουργίας αποδοχών που είναι υψηλότερες από αυτές των δικαστών παραβιάζει ευθέως το Σύνταγμα, έχει δε ως συνέπεια την αναβάθμιση των αποδοχών των δικαστών με τη χορήγηση και σε αυτούς με τον ίδιο τρόπο των ίδιων συνολικών καθαρών αποδοχών.

ΣτΕ (Τμ. Β΄) 833/2000 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας διασφαλίζεται και με τη χορήγηση προς τους δικαστικούς λειτουργούς αποδοχών όχι κατώτερων των αντίστοιχων αποδοχών των οργάνων των δύο άλλων λειτουργιών. Αντισυνταγματική κάθε άλλη ρύθμιση. Η αποκατάσταση των σχετικών συνταγματικών επιταγών επιτυγχάνεται με την αναβάθμιση των αποδοχών των δικαστικών λειτουργών, δηλαδή με τη χορήγηση και σε αυτούς με τον ίδιο τρόπο των ίδιων συνολικών καθαρών αποδοχών που χορηγούνται στα όργανα των λοιπών λειτουργιών.

ΣτΕ (Τμ. Στ΄) 368/2002 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Στρατιωτικοί δικαστές. Εξομοίωση των αποδοχών τους με εκείνες των τακτικών δικαστών. Παράλειψη του νομοθέτη να συμπεριλάβει τους στρατιωτικούς δικαστές στις διατάξεις του ν. 2521/1997. Αντισυνταγματικότητα της διάταξης, καθώς και του ν. 2448/1996. Παραπομπή του ζητήματος στην Ολομέλεια.

ΣτΕ (Τμ. Γ΄) 466/2003 (α΄ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ)

Μουσουλμάνοι. Η αίτηση ακύρωσης της πράξης ανανέωσης της θητείας μουφτή, ο οποίος κατέχει θέση γενικού διευθυντή, υπάγεται στην αρμοδιότητα του Γ΄ Τμήματος τους ΣτΕ. Οι διατάξεις της από 24.12.1990 Π.Ν.Π., σχετικά με τον τρόπο επιλογής και διορισμού των μουφτήδων στην Ελλάδα ύστερα από διαδικασία στην

οποία συμμετέχει και το μουσουλμανικό στοιχείο με θρησκευτικούς αρχηγούς και επιφανείς πολίτες μουσουλμάνους και όχι την εκλογή τους από εκλογείς μουσουλμάνους της περιφέρειάς τους, δεν παραβιάζουν το άρθρο 28 του Συντάγματος. Οι μουφτήδες είναι θρησκευτικοί λειτουργοί και ανώτατοι δημόσιοι υπάλληλοι και ασκούν και ορισμένα δικαιοδοτικά καθήκοντα.

